

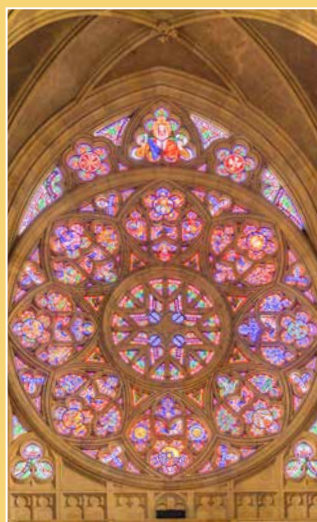
LITURGIJSKO-PASTORALNI LIST

Živo virelo

Hrvatski institut za liturgijski pastoral pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji • GOD. XXXIX • CIJENA: 13 KN / 1,72 €

MATERIJA U LITURGIJI

od 11. rujna do 8. listopada 2022.

František Kysela, *Stvaranje svijeta*, Rozeta iznad zapadnog portala katedrale sv. Vida u Pragu, 1921.

LITURGIJSKO-PASTORALNI LIST

Živo vrelo

God. XXXIX. (2022.)
Liturgijsko-pastoralni list
za promicanje liturgijske obnove

Glavni i odgovorni urednik:
Mario Kopjar

Uredničko vijeće:
Mario Kopjar, Zvonko Pažin,
Ivica Raguž, Milan Dančuo,
Ivan Bingula

Predsjednik uredničkog vijeća:
mons. Zdenko Križić

Uredništvo:
Mario Kopjar, Vječna Tadić Stepinac

Grafička priprema:
Siniša Kolar, HILP

Izdavač i nakladnik:
Hrvatski institut za liturgijski pastoral
pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji
Ksaverska cesta 12a
10000 ZAGREB

Telefon: 01 5635 050
e-mail: hilp@hilp.hr
www.hilp.hr

Tisak:
Grafika Markulin, Lukavec

ISSN 1331-2170 – UDK 282

UREDNIKOVA RIJEČ

Prolazna materija za neprolaznost 1

NAŠA TEMA: MATERIJU U LITURGIJI

Ivica Raguž: O komarcu ili o materiji. Teološki pogled 2

Zlatko Vlahek: Per visibilia ad invisibilia Dei:
tvar i materija u liturgiji 8

Milan Dančuo: Materija sakramenta:
sredstvo posredovanja Božjeg djela spasenja 13

OTAJSTVO I ZBILJA

Biblijsko-teološka razmišljanja:
A. Vučković, I. Bodrožić, D. Patafta, D. Tepert, J. Bošnjaković

Dvadeset i četvrta nedjelja kroz godinu 20

Uzvišenje Svetoga Križa 24

Dvadeset i peta nedjelja kroz godinu 28

Dvadeset i šesta nedjelja kroz godinu 32

Dvadeset i sedma nedjelja kroz godinu 36

IN MEMORIAM

Tomislav Koščak, grafički urednik HILP-a 40

Prolazna materija za neprolaznost

Iako nam se trenutci, koje živimo u sebi i u okruženju događanja, čine poput sjene koja se brzo mijenja i prolazi, čovjek je nastojao mnogim umijećima održati živim promjenjivost i tijek svog postojanja. Nije nepoznat detalj Bounarottijeve freske s prikazom stvaranja Adama. Tehnikom slikanja po svježem sloju žbuke, koji je i pravilan način izrade freske, zidnog oslika, boja se upija u žbuku te se zajedno s njom suši. Na taj način boja koja nam na van pokazuje umjetničko djelo, povezujući se sa žbukom, postaje jedna čvrsta i nerazdvojna cjelina, kojoj žbuka, iako suha i naizgled beživotna ispod nje, daje dugovječnost.

Ovaj središnji prikaz Sikstinske kapele nije poseban zbog načina na koji je izrađen jer je to uobičajen postupak kod izrade freske, nego zbog detalja koje je istaknuo umjetnik. Stvarajući čovjeka, Bog kažiprstom desne ruke i pogledom uprtim prema Adamovoj lijevoj ruci i kažiprstu, udahnuje snagu kojom će ojačati slabost njegova tijela. Doticajem prstiju, umjetnik je ovime naglasio da je čovjeku uvijek potrebna Božja ruka, doticaj Božjih prstiju. Sama materija tijela je slaba i klonula bez Duha koji ga pridiže i jača. Bog desnim kažiprstom, preko lijevog kažiprsta i ruke, želi u ljudsko srce upisati svoje riječi. U njega daje snagu svoje ljubavi.

Ovaj prikaz, nastao ispod stiska i poteza kistova natopljenih bojama u svodu Sikstine, poziva nas da se ne zadržavamo površno na ovom jedinstvenom primjeru, nego da uđemo »dublje u žbuku«, u sadržaj Bounarottijeve poruke. I mi, stvoreni snagom Božje ljubavi, u svoje ruke primamo njegove darove, a svijetu dajemo ono što svojim rukama primamo i prstima oblikujemo. Dotičemo materiju kojom gradimo ovaj svijet.

I sama materijalna krhkost i slabost našega tijela vođena prstom Očeve ruke, iza sebe ostavlja svoje živo postojanje. Ne zbog djela koja su rad naših ruku, nego zbog Božjega glasa kojeg slušamo u svom srcu kako bismo učinili velika djela po kojima se Bog proslavlja! Zahvalni na takvim djelima, molimo Gospodina za našega pokojnog Tomislava Koščaka, grafičkog urednika liturgijsko-pastoralnoga lista »Živo vrelo« (od 2004. do 2022. godine), da ga učini dionikom svoga otkupljenja.

Urednik

O komarcu ili o materiji. Teološki pogled

IVICA RAGUŽ

Materija radi Božje slave

Ljeto polako ide svojem kraju, a time i naše druženje s komarcima. Jučer sam pozorno promatrao jednoga komarca koji je zarinuo svoje maleno rilo u moju kožu i počeo se spokojno hraniti. Promatrao sam njegova krilca, nožice, pumpicu, a nadasve utrobu koja se počela puniti mojom krvlju. I prvo što mi je palo na pamet jesu Davidove riječi: »Hvalite Gospodina zvijeri i sve životinje.« (Ps 148,10) I ja sam promatrajući toga komarca, koji se još nije prestajao s užitkom hraniti mnome, pozivao da i on hvali Gospodina. Pismo nas poučava da nam je Bog dao sva stvorenja da mislimo na njega, da zajedno s njima hvalimo Gospodina. Štoviše, dana su nam sva stvorenja da ih mi, inteligentna stvorenja stvorena na Božju sliku, još više potičemo na proslavu Boga. Tako sam i ja, naglas izgovarajući Davidove riječi, nastojao još više potaknuti svojega komarca da hvali Gospoda: »Ti, divna Božja zvjerčice, blagoslivljaj Gospoda!« Ne smijemo zaboraviti da nam je Gospodin u ovoj suznoj dolini, u ovoj zemlji mrtvih, darovao dvije knjige u kojima možemo spoznati Boga, a to su Pismo i Priroda. U oba slučaja čovjek je pozvan povući se od sebe, smanjivati se kako bi Bog rastao, kako bi se tim više širila njegova proslava u ovom svijetu. Čovjek tako postaje tim veći što se više smanjuje, tim uzvišeniji što sebe više ponizuje pred Bogom. Čovjek je toliko čovjek koliko hvali Boga u ovom svijetu, toliko je čovjeku na korist koliko nježnije slavi Boga. Nažalost, Pismo je zapostavljeno među tolikim knjigama ovoga svijeta, jer te knjige nemaju nakanu smanjivati čovjeka i hvaliti Gospoda, nego obratno: smanjivati Boga i uvećavati čovjeka, šire oholost, a ne poniznost. Isti je slučaj i s Prirodom. Priroda, to Božje stvorenje, danas

je također zagađeno čovjekovom ohološću. Bezbožan čovjek ili nemilosrdno izrabljuje prirodu, smatrajući ju svojim vlasništvom, a ne Božjim djelom, ili pak – što je posve isto prvomu (!) – turistički traži »pogled« na prirodu. Turisti traže restorane, romantična mjesta, krče šume, penju se na brda, sve samo da dobiju što bolji »pogled« na prirodu. A tražiti »pogled« znači uživati u sebi, prema prirodi ophoditi se kao oholi vladari. Prirodu tako ne zagađuju samo izrabljiivači, nego i turisti s »pogledom«. Kršćani, naprotiv, ne traže »pogled« na prirodu, oni traže pogled na Boga u prirodi! Kršćani ne traže uzvisine s kojih bi imali pogled na prirodu – đavao je turist s pogledom (*Mt 4,8*), nego žive s prirodom, rade u prirodi, dodiruju prirodu svim svojim osjetilima i tako se povlače od sebe i daju Bogu proslavu. Zato će sv. Bernard iz Clairvauxa reći da ćemo više toga »pronaći u šumama nego u knjigama«, odnosno da će nas »drva i kamenja poučiti o onom što ne možemo čuti od učitelja«. Jer, knjige, učitelji, to je često samo pamet, mudrost ovoga svijeta, a priroda je Božje stvorenje, u njoj nam sam Bog nepatvoreno govori. Dakle, želiš li se odmoriti od svoje oholosti i svoje pameti, idi u prirodu, radi s prirodom, osjećaj prirodu, ali prirodu kao Božju knjigu, a to znači ponašaj se tako u prirodi da sebe što više smanjuješ, a Božju slavu što više povećavaš, da se tvoja moć smanjuje, a Božja moć povećava. I vidjet ćeš da ćeš zaista u komarcu, »u šumama više pronaći nego u knjigama«.

Ovo kratko promišljanje o komarcu samo je opuštajući uvod u temu ovoga razmatranja, a to je teologija materije. U prvim stoljećima Crkve pojavili su se heretici manihejci koji su tvrdili da materija nije Božje stvorenje, da ona pripada »kraljevstvu tame«, dakle,

nema nikakva veze s Bogom. Za manihejce isključeno je da bi Bog mogao uzeti materiju, čovjekovo tijelo. Zato se čovjek u manihejskom učenju treba kloniti po mogućnosti što više materije. Ne ulazeći ovdje u raspravu o maniheizmu, nas ovdje zanimaju posljedice takva nauka za razumijevanje Boga i čovjeka. Maniheizam ne samo da otuđuje materiju od Boga, nego smanjuje Božju slavu u svijetu, tj. njegovu samu dobrotu, kako ćemo pokazati. To znači da u svijetu, koje nije Božje djelo, čovjek ponajprije susreće svoje djelo, samoga sebe, a ne Boga. Budući da je čovjek materijalno, tjelesno biće, a materija je zlo, manihejski se čovjek prema sebi može ophoditi bez ikakva ograničenja, može raspolagati sobom kako god mu se prohtije. U tom smislu manihejci nalikuju mnogim modernim ekologima i turistima koji, doduše ne smatraju materiju zlom, ali se praktično prema prirodi ophode kao i manihejci: u prirodi se ne hvali Boga, a prema vlastitom tijelu ophodi se bez ikakva ograničenja, bez ikakve mjere (promjena spola, homoseksualnost, transhumanizam). Kršćanska pak vjera ispovijeda da je Bog stvorio sve, nevidljivo i vidljivo, a time i materiju. Stoga, kamo god se čovjek okrene, i prema sebi, kao duhovnom i tjelesno-materijalnom biću, sve, ama baš sve, Božju slavu kazuje, kako pjeva David. Materija, kao Božje stvorenje, tako ograničava čovjeka ukoliko ga potiče da misli na Boga, ukoliko ga dovodi do Boga. Na koji način materija dovodi čovjeka do Boga i čemu uopće materija? Zašto je Bog uopće stvorio materiju? Možda je mogao stvoriti svijet bez materije, čovjeka isključivo kao duhovno biće? Za kršćansku vjeru materija je izričaj Božje dobrote, *Bog stvara materiju radi svoje vlastite slave*. Svojstvo je dobrote da se ona priopćuje. Što je veće dobro, tim se ono više priopćuje. Budući da je Bog najveće dobro, on se mora najviše i priopćavati. Dakle, da se Bog bio priopćio bez materije, kako su to željeli manihejci i kako to žele današnji nevjernici, njegova bi dobrotu bila vrlo oskudna. Stoga je materija vrhunsko svjedočanstvo velike Božje dobrote, osobito materija u

Michelangelo Buonarroti, *Stvaranje zvijezda i planeta*, 1511.

svojem tako mnogobrojnom, mnogostrukom i šarolikom bogatstvu tolikih Božjih stvorenja. Zamislite, kakav bi to bio oskudni Bog da u svijetu postoji samo komarac i više nijedno drugo stvorenje? A ovako imamo tisuće komaraca, i svih drugih životinjica i biljčica, tih divnih Božjih stvorenja. Međutim, Božja dobrotu još više dolazi do izražaja tako što, osim materije i materijalnih bića, postoje i duhovna bića, ne samo čovjek, nego i anđeli. I bez anđela, za koje moderni čovjek, pa čak i mnogi kršćani, tvrde da ne postoje, bila bi upitna Božja dobrotu. A vjera u postojanje anđela izričaj je vjere u Boga. Jer, tko će uopće vjerovati u nevidljivoga Boga, ako nije u stanju vjerovati u nevidljive anđele? Ne zaboravimo upozorenje sv. Pavla: »Nama nije do vidljivog, nego do nevidljivog: ta vidljivo je privremeno, a nevidljivo – vječno.« (2 Kor 4,18) Zato je sumnjičenje, nevjera glede anđela simptom nevjere, bezboštva, beznačajnosti Boga u tiraniji vidljivoga.

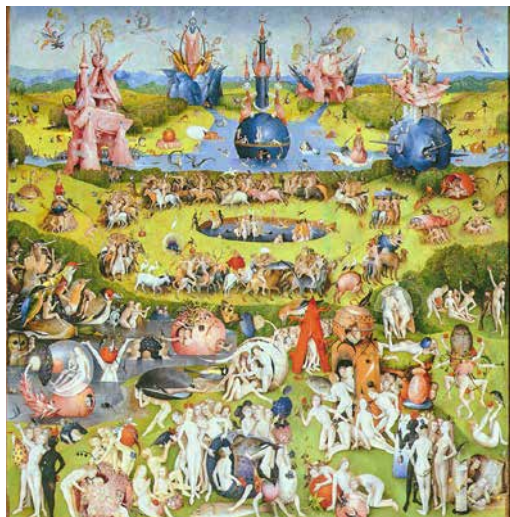
Materija radi čovjekove slave

No, Božja dobrotu s obzirom na materiju dolazi do izražaja i na još jedan način. Radi se o sljedećem. Jedino je čovjek stvoren *na* Božju sliku i priliku, a to znači da je *upućen na* Boga, da ide k Bogu, da bude Božji, da uđe u zajedništvo s Bogom, da dobije udjela u Božjoj slavi. Bog stvara čovjeka da s čovjekom bude u zajedništvu, u bračnom savezu, Bog Zaručnik, a čovjek zaručnica. Ali Bog u svojoj velikoj dobroti prema čovjeku *stvara materiju radi čovjekove slave*. Bog želi da se i sam

čovjek može, poput Boga, ophoditi prema materiji kao zaručnik prema zaručnici. Ili, da to pojednostavljeno kažem: bez materije čovjeku bi bilo ne samo dosadno, nego uopće ne bi imao na čemu iskusiti to da je stvoren na sliku i priliku Božju, da se smije ploditi, množiti, napunjati zemlju i podlagati ju sebi. Bog je predao čovjeku materiju da otkriva u njoj one forme koje je Bog stvaranjem u nju utisnuo, da svojim djelovanjem pridonosi da Božja forma u toj istoj materiji što više prožima tu istu materiju, da ona bude tim više na Božju proslavu: »Ja zasadih, Apolon zali, ali Bog dađe rasti. Tako niti je što onaj tko sadi ni onaj tko zalijeva, nego Bog koji daje rasti.« (1 Kor 3,6-7) Ali, kao što Bog nije tiranin, nego želi bračni savez s čovjekom, tako on i od čovjeka očekuje da se prema materiji ophodi kao zaručnik prema zaručnici, da bude u bračnom savezu s materijom, da se nježno spoji i pomiješa s njom u ljubavi. To je i razlog zašto je Bog čovjeka stvorio ne samo kao duhovno, nego i kao materijalno-tjelesno biće. Da čovjek nije materijalno-tjelesno biće ili pak da to niječe (manihejci), bio bi otuđen od materije, štoviše oholo bi se »s pogledom« ophodio prema materiji, ne bi se s njom pomiješao, ne bi htio biti njezin ponizni zaručnik koji se brine i čuva ju, koju ju plodi i množi, koji ju doživljava svojom, »svojom kosti i svojim mesom«, nego bi bio oholi tiranin koji ju muči, siluje i uništava. Jednom riječju, Bog je stvorio materiju radi čovjeka, da uživa u svojem božanskom dostojanstvu, da bude zaručnik materije, a opet baš zato što je zaručnik da se prema materiji ophodi ponizno, brižno, s ljubavlju. Ako još k tomu pridodamo činjenicu da je materija, prema kršćanskom nauku, stvorena *ex nihilo*, tada to podrazumijeva da materija nije vječna, da su sva stvorenja izložena propadljivosti ili, kako to veli kršćanska tradicija, materija je najbliskija ništavilu. Za pogane nekoć, kao i za današnje bezbožnike, materija je vječna, a to znači nepropadljiva, brinuo se ti za nju ili ne. Za nas pak kršćane materija je bliska ništavilu, ona je propadljiva i može propasti

da ju Bog ne drži svojom ljubavlju. Ali, Bog je stavio čovjeku u ruke tu istu propadljivu materiju da se nauči poniznosti i ljubavi, da se brine za tu istu propadljivu materiju, da zajedno s njom, kao njezin zaručnik, pati i uzdiše u porođajnim bolima (*Rim 8,19-23*), dok ne nastane nova materija, novo nebo i nova zemlja, a i time čovjekovo novo, duhovno, uskrslu tijelo.

Svojestvo materije jest pasivnost, materija je podatna, ovisna o onom što ona nije, a to je forma. Materija zato ne postoji bez forme, ona ima formu ili pak žudi za formom. Budući da ne postoji bez forme, materija može primiti i neku drugu formu, ali samo onu formu koju je Bog utisnuo u materiju, stvarajući ovaj svijet. Tako kamen može primiti formu kipa, ali to ne može voda, jer voda nije prijemčiva za formu kipa. Žena može primiti samo one forme koje su u skladu s njezinom materijom, kao i muškarac. Nažalost, s istočnim grijehom čovjek se odmetnuo od Boga, nije htio ograničenje, mjeru, Božju formu, htio je uživanje bez ograničenja i mjere. Nije htio biti prijatelj Božji, nego se htio izjednačiti s Bogom, biti Bog bez Boga, bez ikakva ograničenja, gospodar samoga sebe. I takav, grješan čovjek, čovjek koji ne želi biti u bračnom savezu s Bogom, čovjek *single*, pojedinac, koji živi za sebe, tiranski se počinje ophoditi prema svemu, a time i prema materiji. Budući da je odbacio Boga, u materiji ne traži Boga, nego sve čini kako bi materiju podredio sebi, sve čini kako materija ne bi kazivala Božju slavu, nego samo njegovu slavu, njegovu moć. Nije ga više briga za Božju zamisao o materiji, mrzi svako ograničenje. Primjer toga nasrtanja na materiju jest pohota sinova Božjih koji čine samo ono »što oni žele«: »Kad su se ljudi počeli širiti po zemlji i kćeri im se narodile, opaze sinovi Božji da su kćeri ljudske pristale, pa ih uzimahu k sebi za žene koje su god htjeli.« (*Post 6,1-2*) Takav čovjek ne traži zajedništvo s materijom, nego materiju koristi isključivo radi vlastitoga uživanja, uživanja koje ne poznaje i ne želi poznavati bilo kakvo ograničenje. Zato i

Jheronimus Bosch,
Vrt zemaljskih užitaka, oko 1500.

danas bezbožan čovjek muči materiju, muči sebe kao materijalno-tjelesno biće upravo zato što se ne želi ponizno podrediti Bogu.

Božji i čovjekov poljubac materiji

No, Bog u svojoj ljubavi prema čovjeku nije čovjeka ostavio izgubljenim, a nije htio ni da njegova materija bude upropaštena čovjekom. U krilu Blažene Djevice Marije, koja je čista duhom i čista materijom, Bog je uzeo materiju, postao je materijom: Isus Krist materijalni je Bog ukoliko je Bog uzeo na sebe materiju. To Božje uzimanje materije u Isusu Kristu vrhunski je izričaj Božje poniznosti: Bog se odlučio zaručiti s čovjekom, a time i s materijom, u ljubavi se pomiješao s materijom, da božansko postane materija kako bi materija postala božanska. Bog je ponizno sišao u materiju da bi čovjeku pokazao da se do Boga uzlazi samo silazeći u materiju, silazeći u ljubav prema materijalnom Bogu, Isusu Kristu, silazeći u ljubav prema materijalnom čovjeku, bližnjem, i silazeći u ljubav prema svim materijalnim stvorenjima. Stoga kršćanin ljubi materiju, jer je Isus Krist, Bog, poljubio materiju svojim utjelovljenjem. I kad čuje riječ materija, kršćanin prvo treba pomisliti na Isusa Krista, na njegovu poniznost, na Boga koji se spustio u poniznosti i uzeo materiju. Materija je zato poticaj na poniznost, na silaženje, na suosjećanje (*compassio*), na zajedništvo, na zaručništvo, na brak čovjeka s materijom.

Ta nas misao o materijalnom Bogu dovodi do liturgije, odnosno do sakramenata. Tri su razloga zašto je Isus Krist, materijalni Bog, ustanovio materijalne znakove, sakramente: poniznost, pouka i vježbanje. Čovjek se istočnim grijehom odvratio od Boga i obratio k stvorenjima, materiji. Htio je biti oholi gospodar, a ne zaručnik materije. Budući da se oholo obratio materiji, Gospodin je svojim utjelovljenjem, a time i sakramentima, pokazao čovjeku da se sada Bogu može vratiti opet samo po materiji, ali tako da se umjesto ohologa nasrtanja na materiju, ponizno materiji podredi. Zato cijela liturgija, svi sakramenti imaju ulogu da čovjeka izliječe od oholosti, odnosno da ga učine poniznim tako što se treba ponizno podrediti materiji. Ima li veće ljubavi prema materiji od sakramenata! Tako u sakramentu krštenja čovjek dopušta da ga se polijeva materijom vode, u sakramentu svete potvrde da ga se maže uljem, a u euharistiji da se klanja Bogu u materiji kruha i vina. Za onoga koji ne vjeruje, cijela liturgija i sakramenti smiješni su čini, ako ne i suprotni dostojanstvu čovjeka, jer ih nevjernik smatra poniženjem za čovjeka koji je veći od materije. Zamislite što se sve mota po glavi nevjerniku kada gleda kršćane koji se polijevaju vodom ili kleče pred komadićem kruha! No, ono što je ludo u očima ohologa svijeta, za nas je kršćane mudro. U sakramentalnoj materiji, osobito u euharistijskoj materiji (kruh i vino) susrećemo poniznoga, materijalnoga Boga i sami se učimo biti materijalni, ponizni. Dok smo se nekoć, protivno Božjoj zapovijedi, u grijehu, oholo, »s pogledom« ophodili prema materiji, sada se »spuštena pogleda«, na koljenima ponizno obraćamo materiji u skladu s Božjom zapovijedi: »Ovo je tijelo moje, ovo je krv moja...« I dok smo prije oholo prezirali prisutnoga Boga u materiji, sada ponizno tražimo odsutno-prisutnoga Boga u materiji, u sakramentima. Prije smo s materijom bili samodostatni, puni sebe, a sada sa sakramentalnom materijom postajemo krhki, čeznutljivi, izbačeni izvan sebe u žudnji za Bogom.

Sakramenti su nam dani i za pouku. Prije istočnoga grijeha čovjek je bio poslušan Bogu, a materija poslušna čovjeku. Zato je čovjek s lakoćom spoznao Boga, Boga u materiji i materiju u Bogu, a sve zahvaljujući poslušnosti. S neposlušnošću čovjek je izgubio spoznaju Boga u njemu samom, ali i spoznaju Boga u materiji, kao i spoznaju materije u Bogu. Čovjek je htio jasnoću spoznaje bez poslušnosti pa je završio u tami neznanja glede Boga i glede materije. Sakramenti su pak dani čovjeku da sada, po tami vjere, a to znači po poslušnosti, dođe do jasnoće spoznaje Boga i materije. Naime, Bog želi čovjeka poniznošću dovesti do spoznaje samoga sebe, zato pred njega stavlja vjeru, a time i tamu materije. Od čovjeka se očekuje da prvo prihvati ono što ne vidi, što ne spoznaje, a to je prisutnost Božja u sakramentima, kako bi po tom ne-gledanju, po tami materije, došao do spoznaje Boga, kako bi mogao doći do jasnoće spoznaje samoga Boga u vječnosti. Zato je ovdje na ovoj zemlji za nas kršćane, koji još hodimo u ne-gledanju, spoznaja Boga više očekivanje negoli iskustvo. Stoga je kršćanska spoznaja uvijek liturgijska, sakramentalna, materijalna spoznaja: započinje od tame materije, od enigme, zagonetke (*in ænigmatē*, 1 Kor 13,12), raste u spoznaji i dovršava se u vječnosti u gledanju. Istina se ne nalazi, kako to želi ovaj svijet, u moći duha, Svjetlo nije u snazi svjetla razuma. Ne, Istina je u nemoći materije, Svjetlo je u tami materije, u poniznom, materijalnom Bogu, Isusu Kristu i u njegovim materijalnim znakovima, sakramentima.

Naposljetku, sakramente je Isus Krist osnovao da bismo se u njima uvježbavali. Živimo u bezbožno vremenu, a to je vrijeme vježbanja mišića, odnosno živimo u vremenu športa. Što je narod bezbožniji, tim je športskiji, što su gradovi bezbožniji, tim su športskiji. Gradovi koji se ponose športom, ponose se svojim bezboštvom: vježbanje mišića upereno je protiv duhovnoga vježbanja, a duhovno vježbanje to su sakramenti, kao i sve ostale pučke pobožnosti. O kakvom se

to duhovnom, sakramentalnom vježbanju radi? Prije istočnoga grijeha čovjek je bio sav usmjeren prema Bogu, sva je materija kazivala, ono što je Augustin, naslonjen sa svojom majkom Monikom na prozor kuće u Ostiji koja je gledala u vrt (kuća nije imala pogled!), doživio u svim stvorenjima: »Nismo mi sami sebe stvorili, nego nas je stvorio onaj koji ostaje dovijeka.« I nastavlja Augustin kako je njemu i majci nakon toga razgovora bio svijet »omrznuo sa svojim užiticima«. Nakon istočnoga grijeha dogodilo se obratno. Čovjek sada samomu sebi govori da je on sam sebe stvorio, Bog mu je omrznuo, a užitci su mu omiljeli. Umjesto posvećenosti Nepromjenjivomu, Jednomu, Bogu, čovjek se posvetio promjenjivomu, mnogostrukosti, milije su mu razne (dugine) boje od Jednoga koji je bez boje. Čovjek se izgubio i danas je izgubljen u promjenjivostima, u mnogostrukostima. Nema nikakve stalnosti. Čega god se dohvati na ovom svijetu, sve mu se okreće na bol nestalnosti i promjenjivosti. Umjesto utjehe dobiva razočarenje. Stoga je svaki čovjekov napredak razočarenje, ako ne i nazadak. Umjesto da ga dovodi do Boga, ostavlja ga ili ga još dublje gura promjenjivosti i nestalnosti. Stoga čovjek kao čovjek uopće ne napreduje! Da se čovjek ne bi pogubio u promjenjivostima, nestalnostima i razočaranjima ovoga svijeta, Isus Krist ustanovljuje mnogostruke sakramente, ali daruje Crkvi i mnogostruke pobožnosti. Dok u promjenjivostima i nestalnostima ovozemaljskih stvarnosti čovjek ne napreduje kao čovjek, ostaje kod sebe, u promjenjivostima i nestalnostima sakramenata i pobožnosti čovjek pak napreduje, ne ostaje isti, nego ga te sakramentalne promjenjivosti vježbaju da bude uvijek sve bolji i bolji. Dok materija u svojoj promjenjivosti izvan Crkve čovjeka razočarava i onemogućuje mu napredak, unutar Crkve, u liturgiji, u sakramentima i u pučkim pobožnostima, *materija čovjeka tješi i omogućuje mu napredak*. I što se više vježba u sakramentima, osobito u euharistiji i mnogim drugim pobožnostima, tim će više napredovati, biti sve bolji, biti sve

više Božji. I ne samo da će biti bolji, nego će ga ta materija oslobađati od same materije! Jer, koliko god se čovjek trudi materiju nadvladavati svojim silama (primjerice vježbanje u športu), ostaje rob materije, rob boli i razočaranja. A što se više dađe voditi materijom sakramenata (svete mise, pobožnosti, molitve, hodočašća) biva oslobođen od težine ove materije koja uzdiše za svojim otkupljenjem. I u Crkvi materija je različita (ne samo jedan sakrament, nego sedam sakramenata, ne samo jedna, nego više pobožnosti) te ona čovjeku pruža užitek, ali opet takav užitek, za razliku od užitka ovoga svijeta, kojim čovjek napreduje, napreduje prema Bogu.

James Tissot, *Isus zaviruje kroz rešetke*, 1886.–1894.

Zavirivati kroz materiju

I tada se čovjeku otvaraju duhovne oči. Na temelju čuda utjelovljenja, čuda materijalnoga Boga, Isusa Krista, ali i na temelju sakramentalnih čuda, cijela materija, pa tako i onaj moj komarac, postaje čudo. U svakom komarcu pa i u svakoj gnjidi tada susrećeš Isusa Krista, jer je i ona po njemu i za njega stvorena. I još nešto. U Isusu Kristu sada shvaćamo da je Bog zapravo stvorio materiju da bude za čovjeka neka vrsta rešetke, rešetka žudnje za Bogom, rešetka iza koje Krist proviruje: »Zaviruje kroz rešetke.« (Pj 2,9) Bog je stvorio materiju i provirio kroz nju, tu je, a opet i nije tu. Bog je i uzeo materiju, ljudsko u Isusu Kristu, provirio je u naš svijet, bio je tu, a sada opet nije tu, uzašao je na nebo. A ostavio nam je i sakramente, sakramentalnu materiju, i u njoj je provirio, tu je, a opet i nije tu. Tako je u svakoj pričesti nakratko tjelesno prisutan, u našim ustima, a potom opet biva odsutan tjelesno: evo ga, tu je, i opet iščeznu. Da, Bog viri u materiji, učinio se materijalno prisutnim da bismo tragali za njegovom duhovnom prisutnošću, dao nam je sebe, materijalnoga, tjelesnoga, da bismo bolno žudili za njim, duhovnim. Zato Isusa i primamo u euharistiji ustima da bi nam iz usta prešao u srce. U sakramentima, u euharistiji, čovjek smije kroz materiju zaviriti u Božji svijet, nakratko. Da, nakratko kako

bi opet još više žudio za Božjim svijetom. I tako sada shvaćamo u vjeri da je Bog stvorio materiju, iza koje on nenametljivo zaviruje u naš svijet, da budi u čovjeku žudnju za njim samim i za bližnjim. I Bog je u Isusu Kristu postao materija iz žudnje za čovjekom kako bi čovjek još više žudio za Bogom i za bližnjim. U ovoj zemlji mrtvih, dok ne prispijemo u zemlju živih, više od zavirivanja u materiji nije ni moguće, a nije ni potrebno. A da bismo virnuli kroz materiju, potreban je Netko tko će nam otvoriti materiju, koji će uvijek iznova obnavljati lice materije za nas, a to je Duh Sveti. On je lebdio nad vodama kod stvaranja materije, njega nam je udahnuo Isus, on je razliven u našim srcima, on i jest onaj koji u svakoj euharistiji silazi nad materiju, nad darove kruha i vina, da poput nježne rose natopi svaku materiju Kristom, da svaka materija oživi žudnjom te da u njemu, koji je Žudnja Oca i Sina, žudimo za Trojedinim Bogom. Zato molimo: Dođi, Duše Presveti! Jer, »bez božanstva tvojega u čovjeku nema ničega« (*sine tuo nomine nihil est in homine*), ali i bez božanstva tvojega ni u materiji nema ničega. Molimo Duha Svetoga, mi, materijalna bića, da se on nastani i u našoj materiji, da budemo sveta materija, hramovi Duha Svetoga. ■

Per visibilia ad invisibilia Dei: tvar i materija u liturgiji

ZLATKO VLAHEK

Tendencija sekulariziranog svijeta je lišiti jezik od svojih simbola kako bi se prikazala razumljiva i samo racionalna poruka našega vremena. Ali jezik ne može izražavati samo racionalnost. Ljudsko iskustvo iz kojeg je taj jezik dijaloška Boga i čovjeka proizašao jest povijest spasenja.

Svako liturgijsko slavlje uvodi nas po svojoj naravi u susret s Bogom, po Kristu i s Kristom, u jedinstvu s Duhom Svetim, u zajednici svete Crkve. Ali svaki taj susret obogaćen je različitim prirodnim tvarima, materijama koje ulaze u liturgiju kao simboli i znakovi. Liturgijska konstitucija *Sacrosanctum concilium (SC)* br. 7 prikazuje liturgiju kao stvarnost u kojoj se posvećenje čovjeka označava pomoću vidljivih znakova te se ostvaruje preko njih na svojstven način: »*Mediantibus signis, salus nobis revelatur*«. Ti su znakovi različiti po svojoj fizionomiji, artikulaciji i djelotvornosti: znak je riječ; znak je zajednica s njezinim različitim značajkama; znak je liturgijsko ruho; znak su liturgijska mjesta i predmeti; znak su liturgijska slavlja i obredi; znak su geste i položaji tijela; ali znak su prije svega sakramenti i blagoslovinne, liturgijska vremena i časoslov.

Čovjekovo posvećenje *per signa sensibilia*

Znak u liturgiji ima svoje specifičnosti i vlastitosti. U tom pogledu, valja istaknuti kako liturgijski znakovi nisu proizvoljni i konvencionalni; po svojoj naravi se ne smiju i ne mogu shvatiti kao čista vanjština, nego kao izraz, utjelovljenje, tj. znakovi su simbol unutarnje stvarnosti. »*Aliud videtur et aliud intelligitur*« (Sv. Augustin, *Sermo* 272). Liturgijski znak stoga možemo slikovito prikazati kao most koji povezuje vidljivi i osjetljivi svijet s nevidljivom i duhovnom stvarnošću. Znak u liturgiji, koji god bio, uvijek ima vrijednost prikazati stvarnost, događaj, radnje koju označava. Radnja koja ima dvostruku funkciju: a) otkriti skrivenu stvarnost i uvesti nas u dijalog s njom. »*Per speculum et in aenigmate*« (vidim i susrećem označenu nevidljivu stvarnost), b) prekriti, sakriti stvarnost tako da je dodir s njom ograničen, nesavršen i ostaje želja za dubljim znanjem i intimnijim sjedinjenjem. Ukratko: znak otkriva prekriveno.

Bog, koji se kroz itinerarij povijesti spasenja ljudskog roda objavljivao čovjeku da ga spasi, otkrivao mu se na način koji je odgovarao njegovoj naravi koju čine duša i tijelo. Zapravo, da bi spoznao, čovjek se treba otvoriti od onoga što razumno opaža: samo '*per visibilia*' uspinje se '*ad invisibilia Dei*'. To je psihološki zakon koji »*nihil est in intellectu quod prius non fuerit in sensu*«.

Bog dakle dolazi u doticaj s čovjekom prolazeći vidljivim i osjetnim svijetom: služi se riječima, ljudima, činjenicama i materijama te se kroz njih otkriva. »*Kad bi se radilo o jeziku koji je stvorio čovjek,*

ili o slikama koje je on slobodno izabrao radi veće pedagoške učinkovitosti, nametnulo bi se načelo 'demitizacije'« što potvrđuje teolog R. Bultmann (R. Marlé, *Bultmann et l'interprétation du Nouveau testament*, 56.). Tendencija sekulariziranog svijeta je lišiti jezik od svojih simbola kako bi se prikazala razumljiva i samo racionalna poruka našega vremena. Ali jezik ne može izražavati samo racionalnost. Ljudsko iskustvo iz kojeg je taj jezik dijaloga Boga i čovjeka proizašao jest povijest spasenja. U tom je iskustvu, koje je osvijetljeno proročkom riječju a koje otkriva njeno značenje, utjelovljena Božja poruka čovjeku: stoga se riječ, materija kao znak, ne može odvojiti od poruke koju Bog poručuje čovjeku.

Simbol koji je ucijepljen na takvo iskustvo trajni je čuvar istina koje u sebi sadrži. Povijest spasenja, kao i cijela Biblija, započela je iz stvaralačke Božje snage, te je potrebna upravo ta ista snaga da bi se shvatila i razumjela Božja poruka.

Povijest svjedoči kako su postoje tendencije određenih ljudi (filozofa) koji su vjerovali kako se Božja objava može »ograničiti« apstraktnim konceptima ili nazivljima, bez biblijskog simbola kojeg su smatrali nepreciznim i karakterističnim za niže stupnjeve kulture. Nadovezujući se na tu temu, P. Congar ističe: »na taj način oskrvnjuje se govor o Bogu«. Jedan od ključnih elemenata koji se jasno ističu u prvom poglavlju Dogmatske konstitucije o božanskoj objavi *Dei Verbum (DV)* jest upravo stvarnost da se Bog ne objavljuje samo riječima, nego djelima, činjenicama i događajima, to jest osjetilnim znakovima (*DV 2*). Dovoljno je podsjetiti se o tome što sadrže u sebi znakovi knjige Izlaska koji u različitim aspektima objavljuju otkupiteljsku snagu, ali jednako tako promatramo ih kako se tim istim znakovima Crkva koristi u krsnom slavlju vazmenog bdijenja. Isto tako valja podsjetiti ono što križ označava kao objavu Božje ljubavi i pravde.

Sveto Pismo, Božja objava ljudima, bogato je slikama, koje na vrlo ograničen način objavljuju transcendentalne stvarnosti; dok je s druge strane, njihov sadržaj vrlo bogat i složen, iako su u svojim izričajima manje precizni. Biblijske slike imaju snagu uvoditi u dijalog cijelog čovjeka, ne samo na razini njegove inteligencije, nego jednako tako autentično prevesti Božju poruku.

Svi su ti elementi nužno utjelovljeni u Božjoj pedagogiji čovjeka. U koncilskoj obnovi, Crkva u svojim dokumentima koristi biblijski jezik i nazivlje, to jest konkretan, intuitivan, simboličan, umjesto tehničkog, skolastičkog, apstraktnog. O tome svjedoči br. 6 Dogmatske konstitucije o Crkvi *Lumen gentium (LG)*, koja preuzima biblijske slike, konkretnu prirodnu materiju koja postaje znak, identificirajući ih sa otajstvima Crkve: ovčinjak, stado, njiva, vinograd, zgrada, Božja obitelj, sveto vrijeme, novi Jeruzalem, Tijelo Kristovo itd.

Palmine grane u liturgiji
Nedjelje Muke Gospodnje

Spomen na Gospodinov mesijanski ulazak u Jeruzalem vrši se procesijom ili svečanim ulaskom u čemu vjernici sudjeluju klicanjem, noseći grančice palme, grane masline, ili drugo zeleno granje.

Biblijske slike imaju snagu uvoditi u dijalog cijelog čovjeka, ne samo na razini njegove inteligencije, nego jednako tako autentično prevesti Božju poruku.

Paolo Veronese,
Krštenje Gospodnje, 1561.

Stoga je lako razumjeti kako je istina obuhvaćena u slici, bolje nego u samoj ideji riječi. Vrednujući tu činjenicu, Crkva je u svojoj liturgiji nastavila tu Božju pedagogiju prevodeći biblijsku simboliku u obredne geste, koje je čine konkretnom i vidljivom, ostavljajući netaknutim njezin izražajni značaj. Čineći to, Crkva potvrđuje dužnost očuvanja bogatstva, vrijednosti i nijansi svojstvenih objavi. Doista, »jedina točka zemlje i vremena u kojoj je ljudsko iskustvo jednog naroda u potpunosti integrirano Božjom objavom i njegovim spasenjem, u kojoj je jezik proizašao iz nje uklopljen u samu Riječ Božju, to je povijesno iskustvo Izraela, od Abrahama poziva do kraja apostolskog doba«. (M. Magrassi, *Interpretazione cristiana e liturgica della Bibbia*, u *Rivista liturgica*, marzo-aprile 1968., 163–166.).

Djelotvornost liturgijskog znaka: *ex opere operato i ex opere operantis Ecclesiae*

Temelj liturgijskog znaka je Krist: živi znak Oca, njegova slika i sakrament. *I Riječ tijelom postade i nastani se među nama i vidjesmo slavu njegovu – slavu koju ima kao Jednorođenac od Oca – pun milosti i istine (Iv 1,14)*. Tijelo Kristovo zastiranjem otkriva njegovu nevidljivu božansku osobu. Utjelovljenje je teološki temelj znakovnog karaktera njegova spasenskog djelovanja tijekom života, a naročito na križu.

Vanjski znakovi njegovih djela koji otkrivaju, ali i prikrivaju božansku volju označavaju spasenje čovjeka. Nakon uskrsnuća i uzašašća na nebo, Krist na sličan način nastavlja svoje utjelovljenje kroz liturgijske znakove. U njima je prisutna i djelujuća ona ista otkupiteljska djelotvornost Kristova čovječstva. Materija kruha, vina, vode, ulja, zatim znakovi polaganja ruku, pomazanja, uranjanja u vodu itd. one označuju i izražavaju djelo spasenja koje je nekoć izvršio Krist, a koje se sada produžuje kroz stoljeća u liturgijskim slavljinama. Primjerice materija vode u liturgiji nadovezuje se na događaje povijesti spasenja koje 'oživljuju' sjećanja uranjajući ih u stvarnost sadašnjosti. Voda kao takva, svakog vjernika podsjeća na Crveno more, koje je označavalo smrt robovanju Egipćanima, ali jednako tako i Isusovo krštenje na rijeci Jordanu, rađanje novoga života svima koji se krste. Stoga, prirodna materija vode zaodjeva se slikama bitnih događaja iz povijesti spasenja. Time materija u svom prirodnom značenju zadobiva viši stupanj svoje vrijednosti koje označava na uvijek na novi način življenje vazmenih otajstava.

Prirodne tvari, materije koje služe kao liturgijski znakovi u potpunosti ovise o slobodnom izboru Krista i Crkve. Za njihovo ostvarenje potrebno je, dakle, poznavati nakanu koju su Krist i Crkva imali uvodeći ih. Općenito se može reći da su u svom izboru vodili

računa o prirodnom značenju stvari dodajući mu novi vjerski sadržaj. Kruh, na primjer, koji je tjelesna hrana, Krist je također uzeo kao sakramentalni znak duhovne hrane. Stoga je potrebno u Kristovom djelovanju promatrati preuzimanje prirodne materije kao znakove koji sežu od Kristovog utemeljenja (krštenje, euharistija itd.).

Umjesto toga, za razumijevanje znakova koje je Crkva uvela, obično se pribjegava molitvama koje prethode i prate obred blagoslova samih znakova. Značenje i dublje razumijevanje znakova, na primjer, kađenja oltara, dodavanja nekoliko kapi vode u vino, polaganja pepela ili upotrebe palmi itd. istaknuto je formulama koje prate te obrede. Ukoliko nije moguće na taj način razumjeti značenje nekog znaka, potrebno je izvor potražiti u povijesti liturgije.

Upravo zato što su postavljeni od Krista i Crkve, preuzete stvari koji postaju znakovi koji se koriste u liturgiji, imaju vlastitu djelotvornost u odnosu na svrhu kojoj su postavljeni. Njihova je djelotvornost, međutim, različite prirode ovisno o tome jesu li znakovi koje je ustanovio Krist (euharistijska žrtva i sakramenti), koji djeluju *ex opere operato*, ili su znakovi koje je ustanovila Crkva (blagoslovine, ceremonije, molitve itd.), koji djeluju *ex opere operantis Ecclesiae*. Imajući na umu ovu razliku, njihova prava djelotvornost sastoji se u vršenju onoga što označavaju, to jest u posvećivanju zajednice Crkve i u iskazivanju dužnog štovanja Boga. Posvećenje je Božje djelovanje prema Crkvi; bogoslužje je djelovanje Crkve prema Bogu. Pod velom znakova Bog silazi prema čovjeku, a čovjek se uzdiže k Bogu.

Mediantibus signis, salus nobis relevatur

Prirodna materija koja služi u liturgiji kao znak u svom značenju sažima cjelokupnu stvarnost povijesti spasenja u njezinu sadašnjem, prošlom i budućem aspektu. Oni označavaju kao prisutno u svetom slavlju djelovanje Boga koji posvećuje i raspoloženja duše koja iskazuje božansko štovanje Bogu, otajstvo Krista Spasitelja, Crkvu kao zajednicu spasenja i bogoslužja. Oni označavaju, kao stvarnost prošlosti, Kristovo spasenjsko djelo izvršeno u njegovom zemaljskom životu, osobito njegovu muku, smrt i uskrsnuće, ali u isto vrijeme i radnje naređene štovanju i spasenju koje su izvršavali ljudi Bogu u Starom zavjetu. Oni označavaju buduće stvarnosti, to jest slavu i nebesko štovanje, što je cilj prema kojem teži posvećenje i liturgijsko bogoslužje. Konačno, oni označavaju obvezu pojedinca, kao i zajednice, da žive za eshatološke stvarnosti u skladu sa zahtjevima primljenog posvećenja i očitovanog unutarnjeg štovanja Boga.

Valja imati na umu da se stvarnost prošlosti i budućnosti u liturgijskim znakovima ne smatraju kao zaokružene i završene koje se odnose čisto na prošlost ili budućnost (eshatološke stvarnosti), nego nužno uključuju sadašnjost. Ono što je učinjeno u odnosu na bogoslužje i spasenje prije Krista, označeno je kao prisutnom činjenicom da liturgijski znak znači, kao prisutno, posvećenje i kršćansko bogoštovlje: radnje koje se, sa svoje strane, provode na

Prirodne stvari, materije koje služe kao liturgijski znakovi u potpunosti ovise o slobodnom izboru Krista i Crkve. Za njihovo ostvarenje potrebno je, dakle, poznavati nakanu koju su Krist i Crkva imali uvodeći ih. Općenito se može reći da su u svom izboru vodili računa o prirodnom značenju stvari dodajući mu novi vjerski sadržaj. Kruh, na primjer, koji je tjelesna hrana, Krist je također uzeo kao sakramentalni znak duhovne hrane. Stoga je potrebno u Kristovom djelovanju promatrati preuzimanje prirodne materije kao znakove koji sežu od Kristovog utemeljenja (krštenje, euharistija itd.).

Luca della Robbia,
Uzašašće Gospodnje, 1446.

Prirodna materija koja služi u liturgiji kao znak u svom značenju sažima cjelokupnu stvarnost povijesti spasenja u njezinu sadašnjem, prošlom i budućem aspektu. Oni označavaju kao prisutno u svetom slavlju djelovanje Boga koji posvećuje i raspoloženja duše koja iskazuje božansko štovanje Bogu, otajstvo Krista Spasitelja, Crkvu kao zajednicu spasenja i bogoslužja.

eminentan način i uprisutnjuju ono od Starog zavjeta, »kao najsavršeniji kip ispunjava u sebi i predstavlja skicu koja mu je prethodila« (Sv. Toma Akvinski, *Summa Theologica III*, q. 56 a 1. ad 3.). U isto vrijeme oni također označavaju buduću slavu i nebesko bogoštovlje koji su prisutni jer su sadržani kao sjeme u kršćanskim liturgijskim znakovima. I ovdje vrijedi primjer kipa, čija ga skica čini stvarno prisutnim, iako u početnoj fazi.

Svjesni smo da, preko obreda ili sakramentalnog znaka, bivamo uvedeni u stvarni dodir sa cijelim otajstvom Kri-

stova spasenja, koje je kulminiralo njegovom smrću i uskrsnućem. Možemo ponoviti da se u povijesti spasenja moraju razlikovati dva aspekta: jedan čisto povijesni, dakle prolazan, jer završava dovršetkom čina; drugi je trajne prirode: to je raspoloženje duha za spasenje s kojim su se izvršavala sva Kristova djela tijekom njegova zemaljskog života. Prvi aspekt – onaj povijesni – očito se ne može aktualizirati, upravo zato što je prolazan i stoga završen u trenutku u kojem je određena radnja poduzeta. Drugi umjesto toga – onaj trajni – može biti prisutan, zbog činjenice da Kristova spasenjska djelovanja, iako prošla u svom povijesnom aspektu, nastavljaju djelovati milošću koja nam je trenutno dana. Zapravo sva Kristova povijesna djela nisu bila samo ljudska, nego ljudsko-božanska. Božanska vrlina djeluje preko istog ljudskog elementa, korištenog kao instrumenta, »koji dotiče sva mjesta i sva vremena« (Sv. Toma, *Summa Theologica III*, q. 56 a 1. ad 3.).

Tako te iste radnje, iako ograničene ljudskim aspektom u vremenu i prostoru, u svom ukupnom učinku dopiru do svih mjesta i svih vremena. Ta njihova mistična prisutnost neprestano se događa kroz liturgijske znakove koji se sastoje od određene prirodne materije. »*Mediantibus signis, salus nobis revelatur*«. Iz toga slijedi da se 'sjećanje' na Kristova spasenjska djelovanja u liturgijskim znakovima ili obredima nikada ne svodi na jednostavno 'sjećanje', na zaokruženu i završenu prošlost. Tako na primjer, u sakramentu euharistije Kristova prisutnost je osobne naravi, dok je u ostalim sakramentima samo krepost; odnosno u njima je prisutno Kristovo otajstvo kao trajna otvorenost za spasenjem.

Također treba dodati da su sva povijesna Kristova djelovanja, iako ih je bilo mnogo i svako od njih je bilo dostatno za naše otkupljenje, ipak su sva težila znaku križu kao svome ispunjenju te su iz njega dobila smisao i s njime tvorila jedno Kristovo otajstvo: vazmeno otajstvo.

U sakramentalnim liturgijskim znakovima uprisutnjuje ne samo otajstvo križa, nego i uskrsnuće, uzašašće na nebo, Pedesetnica, »*et futuræ gloriæ nobis pignus datur*«. Tako sakramentalni znak

uprisutnjuje Kristovo otajstvo u njegovoj punini te čini jednu cjelinu, iako na različite načine prema njegovim različitim aspektima (C. Vagaggini, *Teološki smisao liturgije*, 90–101.).

Zaključak

Liturgijska slavlja sastavljena su od znakova koji su odraz Božjeg djelovanja i povijesti spasenja. Liturgijski znak povezuje čovjekovu nutrinu otvorenosti spasenju i Božje stvaralačke moći, koja se utjelovljuje u liturgijskom slavlju *per ritus et preces*. Stoga, je potrebno ozbiljno razumjeti liturgijske znakove, prodrijeti u njihov značaj duhovno i racionalno (*corpore et mente*), usvojiti njihovu spasenjsku snagu i posvetiti se življenju onoga što se slavi, da bi slavili Boga na način: »ut mens concordet voci« (SC 90). ■

Materija sakramenta: sredstvo posredovanja Božjeg djela spasenja

MILAN DANČUO

Stari Grci vjerovali su da postoje četiri elementa od kojih se sve sastoji: zemlja, voda, zrak i vatra. Ideja da ova četiri elementa čine svu postojeću materiju polazišna je točka filozofskih razmišljanja, znanosti i medicine u antičkom svijetu. Iako su elementi čisti, prema takvom vjerovanju ne mogu se naći u čistom stanju na zemlji. Svaka vidljiva stvar je sastavljena od neke kombinacije zemlje, vode, zraka i vatre. Aristotel smatra da postoji i peti element kojega naziva eter, a od kojega su sastavljeni objekti na nebu jer se tada nije činilo mogućim da su sastavljeni od zemaljske materije. U kršćanstvu s druge strane voda, zrak i vatra u samim počecima postaju simboli Duha Svetoga, dok zemlja predstavlja čovjeka u njegovoj prolaznosti: iz zemlje dolazi i u zemlju se vraća. Kristovo utjelovljenje postaje događaj u koji se ukorjenjuje kršćanska vjera stvarajući novi odnos s Bogom. Krist postaje čovjekom i uzima ljudsko tijelo pa time ljudska tjelesnost i materija kao elementi ovoga svijeta imaju važnu ulogu u liturgiji kao obrednom uzbiljenju događaja spasenja. Materija je prisutna u

Zemlja predstavlja čovjeka u njegovoj prolaznosti: iz zemlje dolazi i u zemlju se vraća.

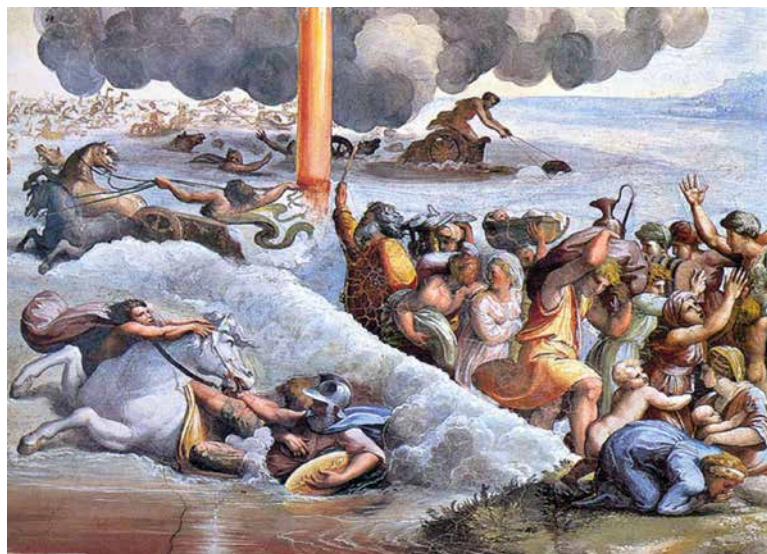
Vatra u samim počecima kršćanstva postaje simbol Duha Svetoga.

Kristovo utjelovljenje postaje događaj u koji se ukorjenjuje kršćanska vjera stvarajući novi odnos s Bogom. Krist postaje čovjekom i uzima ljudsko tijelo pa time ljudska tjelesnost i materija kao elementi ovoga svijeta imaju važnu ulogu u liturgiji kao obrednom uzbiljenju događaja spasenja.

liturgiji na dva načina: u obliku mnogih simbola unutar obreda kao što su vatra, svjetlo, liturgijsko ruho i posuđe, križ i sl. Drugi i puno važniji način na koji je materija prisutna su sami sakramenti, darovani kao sredstva posvećenja čovjeka i svijeta. U ovim razmišljanjima zastajemo na materiji kao jednom od važnih aspekata u sakramentalnoj teologiji.

Važnost materije u sakramentu

U prvim stoljećima pojedina slavlja, kasnije definirana kao sakramenti, oponašanje su Kristovog primjera. Od samih početaka postoje liturgijske formule i materija, ali kriterij sakramentalne djelotvornosti je vjernost Kristovom modelu. Tri liturgijska slavlja u smislu materije izravno se odnose na čovjeka kao osobu u određenim trenucima njegovog života i stoga nemaju druge materije osim samog čovjeka. Prvo slavlje je pokora u kojoj vjernik koji je sagriješio moli za oprostjenje grijeha i pomirenje s Bogom. Drugo slavlje je sveti red u kojem Bog biskupovim polaganjem ruku vjerniku kandidatu daje poslanje i ovlast u nasljeđivanju službe apostola. Na kraju, treće slavlje je ženidba u kojoj se zaručnici predaju jedno drugome u doživotnu zajednicu te time postaju živa i opipljiva slika saveza između Krista i njegove Crkve. U četiri liturgijska slavlja – krštenju, potvrđi, euharistiji i bolesničkom pomazanju – materijalne stvari postaju sredstva posredovanja Božjeg milosnog djelovanja za život vjernika. Elementi voda, ulje, kruh i vino bogati su simbolikom i pojašnjavaju dublje značenje dinamike liturgijskog obreda. Iako su vatra i zrak u obliku daha od prvotnih i životvornih elemenata prisutni na mnogo načina u simbolici liturgije, samo voda kao drevni element i simbol života postaje sakramentalnom materijom u pravom smislu. Na tragu starozavjetne tipologije sakrament krštenja je slika prelaska izraelskog naroda kroz Crveno more, u njemu se ne događa samo pranje od grijeha, već je označen prijelaz iz ropstva smrti u slobodu novoga života koji je darovan Kristovom smrću i uskrsnućem. Tri druga elementa u liturgijskim slavljinama su maslinovo ulje, pšenični kruh i vino koji se značajno razlikuju od dara vode. Dok je voda zajednički element života za cijeli svijet i stoga je svugdje prikladna kao simbol ulaska u zajedništvo s Kristom, u slučaju ostala tri elementa radi se o darovima koji su tipični za područje Bliskog istoka gdje je Isus živio i naviještao Radosnu vijest. Ovi materijalni znakovi promatraju se kao Božji dar, znak su blagoslova te su istaknuti već u Knjizi psalama gdje sveti pisac zahvaljuje Gospodinu što je podario »vino što razvedruje srce čovječje; da uljem lice osvježi i da kruh okrijepi srce čovjeku« (Ps 104,15). Elementi izražavaju, smatra teolog

Raphael Santi,
Prijelaz preko Crvenog Mora, 1519.

Iako su vatra i zrak u obliku daha od prvotnih i životvornih elemenata prisutni na mnogo načina u simbolici liturgije, samo voda kao drevni element i simbol života postaje sakramentalnom materijom u pravom smislu. Na tragu starozavjetne tipologije sakrament krštenja je slika prelaska izraelskog naroda kroz Crveno more, u njemu se ne događa samo pranje od grijeha, već je označen prijelaz iz ropstva smrti u slobodu novoga života koji je darovan Kristovom smrću i uskrsnućem.

Ratzinger, dobrotu stvaranja kao znak Božje ljubavi, ali s događajima Kristova života postaju iznimni milosni dar koji mijenja kruh i vino zemlje u Tijelo i Krv Kristovu kako bi po događaju utjelovljena čovjekov zemaljski život bio transformiran u nebesko i vječno zajedništvo. Na taj način materija postaje način Božjeg djelovanja u povijesti i kroz povijest daje darovima zemlje novo obilježje s univerzalnim i trajnim značenjem. Elementi postaju sakramenti kroz povezanost s jedinstvenom poviješću Boga u odnosu na čovjeka u otajstvu Isusa Krista.

Skolastičko poimanje sakramenata

U srednjovjekovnoj teologiji sakramentalna djelotvornost i Kristova spasenjska nazočnost u sakramentima ne promatraju se više kroz prizmu vjernosti Kristovu modelu, već se naglasak pomiče prema klasičnoj trijadi: *materija, forma* i *osoba službenika*. Sakramenti djeluju kroz dvostruku prizmu: *materiju* kao materijalni ili opipljivi element kroz koji se odvija sakramentalni čin i *formu* u vidu formula, riječi ili molitava koja prenosi smisao. Ova dva elementa, uz osobu službenika i njegovu ispravnu nakanu, utvrđuju valjanost sakramenta gotovo isključivo pod pravnim vidom zanemarujući obred u cjelini te bogatstvo i značenje svih obrednih elemenata u slavlju. Materija postaje dakle važan dio sakramenta koji služi za ispravno vršenje sakramentalnog obreda kako bi se primila božanska milost. Sakramentalna materija se shvaća kao i u prvim stoljećima: može biti materijalna tvar poput vode za krštenje ili kruha i vina za euharistiju; ili je materija duhovni, ali opipljiv čin poput čina pokajnika u sakramentu pomirenja ili privola zaručnika u slavlju ženidbe.

Možemo promotriti pobliže skolastičku raščlambu materije i forme kao nužnih elemenata. Sakramenti kršćanske inicijacije uvode

Juan García Martínez,
Sv. ispovijed, 1884.

Kod sakramenta pomirenja materija su ispovijed grijeha pokornika u skrušenosti, ispovijed i vršenje zadovoljštine za grijeh.

vjernika u novost života te zajedništvo s Bogom i Crkvom pa su bogati značenjem. U sakramentu krštenja materija je voda, a forma: »N., ja te krstim u ime Oca i Sina i Duha Svetoga«. Kod sakramenta potvrde materija su ulje krizme i polaganje ruku, a tradicionalna forma prije koncilске obnove: »N., pečatim te znakom križa i potvrđujem krizmom spasenja u ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Amen«. U slavlju euharistije materija su beskvasni pšenični kruh i vino od grožđa, a forma su Kristove riječi ustanovljenja s Posljednje večere: »Ovo je moje tijelo« i »Ovo je kalež moje krvi«. Sakramenti ozdravljenja duše i tijela su pokora ili pomirenje i bolesničko pomazanje. Kod sakramenta pomirenja materija su ispovijed grijeha pokornika u skrušenosti, ispovijed i vršenje zadovoljštine za grijeh, a forma su pružanje svećenikovih ruku nad pokornikovu glavu i izgovaranje riječi: »I ja te odrješujem od grijeha tvojih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga«. Sakrament bolesničkog pomazanja koji se tada promatra kao posljednja pomast uoči smrti ima kao materiju čin pomazanja bolesničkim uljem i svećenikovo polaganje ruku, a forma je nešto drugačija u odnosu na danas: »Po ovom svetom pomazanju i po svome prebla-

gom milosrđu neka ti Gospodin oprostí sve grijeha koje si počinio (vidom, sluhom, mirisom, okus i govorom, dodirrom, hodanjem)«. Na kraju, sakramenti za izgradnju crkvene i kršćanske zajednice su sveti red i ženidba. Kod sakramenta svetog reda materija je osoba, odnosno kršteni muškarac dok su forma polaganje biskupovih ruku i posvetna molitva ređenja. Sakrament ženidbe kao materiju ima obostranu privolu zaručnika i njihovo obećanje da će živjeti zajedno kao muž i žena u doživotnoj zajednici. Forma sakramenta je odgovor »Želim« zaručnika izgovoren kao potvrda pitanja koje izgovara predstavnik Crkve.

Najbolju sliku srednjovjekovnog teološkog shvaćanja donosi jedna od rubrika za sakrament krštenja iz *Rimskog obrednika* iz 1614. godine: »U podjeli ovog sakramenta određene stvari su apsolutno potrebne prema božanskom zakonu, kao što su materija, forma i službenik. Druge se odnose na njegovu svečanost, kao što su obredi i ceremonije koje je primila i odobrila drevna i apostolska tradicija, no čak se ni oni ne smiju izostaviti osim u slučaju nužde«. Ovakvo skolastičko razlikovanje tomističkog podrijetla, kako primjećuje A.

Grillo, dijeli stvarnost krštenja, ali i svih ostalih sakramenata, na dva dijela, koji postaju gotovo autonomni: s jedne strane »jezgra nužnog sadržaja«, a s druge »obredna i ceremonijalna artikulacija«. Crkveni mentalitet, način slavljenja, mišljenja i formacije uvelike su ovisili o takvoj podjeli ne samo u prošlim stoljećima, nego su u određenom smislu prisutni i danas. Ako se sakramentalna djelotvornost i učinkovitost sakramenata svode samo na nužne elemente materije i forme dolazi se u opasnost zanemarivanja slojevite obredne dinamike i osiromašenja bogate sakramentalne teologije.

Obnova sakramentalne paradigme

Precizna i jasna skolastička razradba koja se iščitava u spomenutom *Rimskom obredniku* postaje s vremenom neka vrsta »cijepanja« iskustva u kojem se događa unutarnji lom u vjerničkom i crkvenom iskustvu. Taj lom između *forme* i *sadržaja* počinje se sustavnije analizirati tek u 20. stoljeću za vrijeme liturgijskog pokreta kada se postepeno mijenja značenje pojma *forme*. Za teološko značenje i opis sakramenata više nije dovoljna klasična definicija i jedinstvo triju nužnih elemenata *materije*, *forme* i *službenika*. Teološka promišljanja kulminiraju u koncilskoj sintagmi *per ritus et preces* (SC 48) koja nije samo obredni opis, već pojašnjava značenje i postaje definicija sakramenta. Međutim, u mnogim aspektima crkvenog života ostao je i dalje prisutan lom između forme i sadržaja prisutan u proteklim stoljećima stoga je i danas potrebno razvijati sustavnu i artikuliranu sakramentalnu i liturgijsku teologiju. Sakrament se dakle ne može svesti samo na materiju ili formu. Uz temeljne riječi forme koje postoje u svakom sakramentu postoje i sve druge riječi koje izgovaraju zajednica i predsjedatelj slavija, a jednako su važni svi neverbalni jezici kojima je svaki obred prožet i sakramentalno bogat. Stoga je potrebno usmjeravati pažnju, ne samo na temeljnu formu, već na sve verbalne i obredne oblike. Budući da Krist nije posredovao samo riječima, nego i djelima, percepcija o potrebi ponovnog uspostavljanja ovog izvornog jedinstva riječi i djela, riječi i sakramenta, verbalnog i neverbalnog, može se prepoznati kao zadatak kojega Crkva treba činiti uvijek iznova u službi zajedničkog rasta.

U obnovljenoj sakramentalnoj perspektivi koncept prvih stoljeća postaje važan način shvaćanja efikasnosti sakramenata. Materija kruha i vina u slavlju euharistije ne postaju Kristovim tijelom i krvlju samo u riječima pretvorbe kao nekom preciznom i magičnom trenutku u kojem svećenik ima vlast materijalne metamorfoze, već je cjelokupna euharistijska molitva u bogatstvu verbalnog govora i obrednih čina izvor sakramentalne djelotvornosti i vjernost Kristovom modelu postaje jamstvo njegove spasenjske prisutnosti. Ista dinamika vrijedi i za sve ostale sakramente. Ova specifična perspektiva omogućuje prevladavanje svojevrsnog teološkog minimalizma tipičnog za liturgijsko-sakramentalno shvaćanje skolastičke teologije, koja je težila razmatranju svakog obrednog čina gotovo isključivo

Uz temeljne riječi forme koje postoje u svakom sakramentu postoje i sve druge riječi koje izgovaraju zajednica i predsjedatelj slavija, a jednako su važni svi neverbalni jezici kojima je svaki obred prožet i sakramentalno bogat. Stoga je potrebno usmjeravati pažnju, ne samo na temeljnu formu, već na sve verbalne i obredne oblike. Budući da Krist nije posredovao samo riječima, nego i djelima, percepcija o potrebi ponovnog uspostavljanja ovog izvornog jedinstva riječi i djela, riječi i sakramenta, verbalnog i neverbalnog, može se prepoznati kao zadatak kojega Crkva treba činiti uvijek iznova u službi zajedničkog rasta.

Materija kruha i vina u slavlju euharistije ne postaju Kristovim tijelom i krvlju samo u riječima pretvorbe kao nekom preciznom i magičnom trenutku u kojem svećenik ima vlast materijalne metamorfoze, već je cjelokupna euharistijska molitva u bogatstvu verbalnog govora i obrednih čina izvor sakramentalne djelotvornosti i vjernost Kristovom modelu postaje jamstvo njegove spasenjske prisutnosti. Ista dinamika vrijedi i za sve ostale sakramente.

u vidu onoga što se smatralo »bitnim« i »nužnim«. Takav proces koji je zastao na temeljnim postavkama materije i forme, odnosno znaka i kauzalnosti doveo je postupno do sakramentalnog osiromašenja i shvaćanja liturgije kroz perspektivu »nužnog minimuma«, zanemarujući bogatu simboličku vrijednost obreda i zajedničarsku dimenziju slavlja.

Nova sinteza obrednog i sakramentalnog iskustva ne zahvaća samo bit, nego čovjekov život, materiju, vrijeme i prostor u njihovom simboličkom značenju. Iz toga razloga teologija Drugog vatikanskog koncila vraća se na patrističku misao prvih stoljeća i sakramente promatra u obnovljenom odnosu iskustva slavlja i teološke misli koji je artikuliran i mnogo bogatiji u odnosu na klasičnu skolastičku tradiciju. Liturgija i slavlja sakramenata na poseban su način mjesto Kristove otajstvene prisutnosti kroz koje se ostvaruje djelo čovjekovog otkupljenja. Koncilska promišljanja sažeta u spomenutom izrazu *per ritus et preces* dobivaju središnje mjesto koje nije novo u povijesti Crkve, ali je važan iskorak u obnovi značenja i važnosti sakramenata. Tako se u današnjoj liturgijskoj teologiji može i dalje govoriti o sedam sakramenata, a da ta brojka ne treba nužno biti nešto ograničavajuće. Sakramenti nisu točke dovršenja koje idu od Boga preko Krista do Crkve, već ih se može promatrati kao polazišta. Time se, zaključuje A. Grillo, ponovno dolazi do razumijevanja brojke sedam prema kriterijima koji su već postojali prije nego što je ta brojka utvrđena i koji danas predstavljaju ponovno otkriće da bi se sakramentima kao obrednim činima Crkve dao teološki i antropološki smisao. Prema perspektivi prvih stoljeća koja je obnovljena posljednjih desetljeća sakramenti se promatraju i kao tri sfere iskustva i obrednog izražavanja vjere: inicijacije u vjeru i u život Crkve; ozdravljenja u vjeri i u Crkvi i na kraju služenja vjeri i Crkvi.

Zaključne misli

Obnovljena svijest o zajedničarskom karakteru i sudjelovanju vjernika u liturgijskim slavljinama kojom se vodila obnova nakon Drugog vatikanskog koncila usmjeruje prema novoj i važnoj preobrazbi značenja materije u sakramentu, ali time nužno i preobrazbi pojmovna forme i službenika, pomoću kojih su se sakramenti shvaćali zadnjih stoljeća. I danas je potrebno otkriti bogatstvo obrednog izričaja i izbjeći opasnost nepotpunog shvaćanja sakramenata koje svodi slavlje samo na osnovne i nužne elemente. Materija dobiva novo značenje u kojem fizička materija i bogati simbolički elementi u dinamici obrednog slavlja postaju Kristova otajstvena i spasenjska prisutnost kojom su prožeti vjernici i njihov život. Uz materiju, forma poprima izmijenjeno značenje u kojem se poistovjećivanje s nužnom formulom zamjenjuje sudjelovanjem cijele zajednice u verbalnim i neverbalnim elementima obrednog slavlja. Na kraju, osoba službenika više nije jedini subjekt o kojem ovise materija i forma, već se uloga širi na cijelu zajednicu koja sudjelovanjem u slavlju na artikulirani način

postaje djelatni dionik sakramentalne djelotvornosti. Na taj način klasična trijada reinterpreтира na odgovarajući način u obnovljenom horizontu sakramentalnog i crkvenog promišljanja koncept »djelatnog udioništva« svih vjernika kao krajnjeg i nosivog cilja liturgijske obnove. Oblik takvog sudjelovanja u liturgiji omogućuje da materija uz sve druge obredne elemente ne bude samo jedan od nužnih elemenata za djelotvornost sakramenata, već da postane dio cjelokupne obredne stvarnosti kojom se posreduje Božje djelo spasenja čovjeku. ■

LITURGIJSKI KALENDAR

RUJAN

11 N **DVADESET I ČETVRTA NEDJELJA KROZ GODINU**

12 P Svagdan; *ili: Presveto Ime Bl. Dj. Marije*
1Kor 11,17-26.33; Ps 40,7-10.17; Lk 7,1-10

13 U **Sv. Ivan Zlatousti**, biskup i crkveni naučitelj,
spomendan; od dana: 1Kor 12,12-14.27-31a;
Ps 100,1b-5; Lk 7,11-17

14 S **UZVIŠENJE SVETOGA KRIŽA**, *blagdan*; vl.: Br 21,4b-9
(ili: Fil 2,6-11); Ps 78,1-2.34-38; Iv 3,13-17

15 Č **Bl. Djevica Marija Žalosna**, *spomendan*; vl.: Heb
5,7-9; Ps 31,2-6.15-16.20; Iv 19,25-27 (ili: Lk 2,33-35)

16 P **Sv. Kornelije**, papa, i **Ciprijan**, biskup, mučenici,
spomendan; od dana: 1Kor 15,12-20; Ps 17,6-7.8b.15;
Lk 8,1-3

17 S Svagdan; Bogoslužje kvatri (za svećenička i
redovnička zvanja): iz Prigodnih čitanja, str. 10-27:
Fil 3,8-14; Ps 40,2.4ab.7-10.12; Lk 5,1-11

18 N **DVADESET I PETA NEDJELJA KROZ GODINU**

19 P Svagdan; *ili: Sv. Januarije, biskup i mučenik*:
Izr 3,27-34; Ps 15,2-5; Lk 8,16-18

20 U **Sv. Andrija Kim Taegon**, prezbiter, i **Pavao Chong
Hasang** i **drugovi**, mučenici, *spomendan*; od dana:
Izr 21,1-6.10-13; Ps 119,1.27.30.34-35.44; Lk 8,19-21

21 S **SV. MATEJ**, apostol i evanđelist, *blagdan*;
vl.: Ef 4,1-7.11-13; Ps 19,2-5; Mt 9,9-13

22 Č Svagdan; Prop 1,2-11; Ps 90,3-6.12-14.17; Lk 9,7-9

23 P **Sv. Pijo iz Pietrelcine**, prezbiter, *spomendan*;
od dana: Prop 3,1-11; Ps 144,1a.2-4; Lk 9,18-22

24 S Svagdan; Prop 11, 9-12, 8; Ps 90, 3-6.12-14.17;
Lk 9, 43b-45

25 N **DVADESET I ŠESTA NEDJELJA KROZ GODINU**

26 P Svagdan; *ili: Sv. Kuzma i Damjan, mučenici*; Job 1,
6-22; Ps 17, 1-3.6-7; Lk 9, 46-50

27 U **Sv. Vinko Paulski**, prezbiter, *spomendan*; od dana:
Job 3,1-3.11-17.20-23; Ps 88,2-8; Lk 9,51-56

28 S Svagdan; *ili: Sv. Većeslav, mučenik; ili: Sv. Lovro Ruiz
i drugovi, mučenici*: Job 9, 1-12.14-16; Ps 88, 10b-15;
Lk 9, 57-62

29 Č **SV. MIHAEL, GABRIEL I RAFAEL**, arkandeli, *blagdan*;
vl.: Dn 7,9-10.13-14 (ili: Otk 12,7-12a); Ps 138,1-5;
Iv 1,47-51

30 P **Sv. Jeronim**, prezbiter i crkveni naučitelj,
spomendan; od dana: Job 38,1.12-21; 40,3-5;
Ps 139,1-3.7-10.13-14b; Lk 10,13-16

LISTOPAD

1 S **Sv. Terezija od Djeteta Isusa**, djevica i crkvena
naučiteljica, *spomendan*; od dana: Job 42,1-3.5-6.12-
17; Ps 119,66.71.75.91.125.130; Lk 10,17-24

2 N **DVADESET I SEDMA NEDJELJA KROZ GODINU**

3 P Svagdan; Gal 1,6-12; Ps 111,1-2.7-10c; Lk 10,25-37

4 U **Sv. Franjo Asiški**, redovnik, *spomendan*; od dana:
Gal 1,13-24; Ps 139,1-3.13-15; Lk 10,38-42

5 S Svagdan; *ili: Sv. Faustina Kowalska, djevica*:
Gal 2,1-2.7-14; Ps 117,1-2; Lk 11,1-4

6 Č Svagdan; *ili: Sv. Bruno, prezbiter*:
Gal 3,1-5; Otpj. pj.: Lk 1,69-75; Lk 11,5-13

7 P Svagdan; *ili: Blažena Djevica Marija od Krunice*:
Gal 3, 7-14; Ps 111, 1-6; Lk 11, 15-26

8 S Svagdan; Gal 3,22-29; Ps 105,2-7; Lk 11,27-28

Dvadeset i četvrta nedjelja kroz godinu

11. rujna 2022.

ULAZNA PJESMA

Daj mir, Gospodine,
onima što se u te uzdaju,
da se proroci tvoji pokažu
istiniti. Uslišaj molitve
slugu svojih, Izraela, puka
svoga.
(usp. Sir 36,18)

ZBORNA MOLITVA

Bože, Stvoritelju i
Svedržitelju. Daj da ti
služimo svim srcem te
iskusimo darove tvoje
ljubavi.
Po Gospodinu.

DAROVNA MOLITVA

Gospodine, usliši nam
prošnje i primi darove.
Što svaki od nas prikazuje
tebi na čast, nek bude na
spasenje svima. Po Kristu.

PRIČESNA PJESMA

Čaša koju blagoslivljamo,
zajedništvo je Krvi
Kristove! Kruh koji lomimo,
zajedništvo je Tijela
Kristova!
(usp. 1 Kor 10,16)

POPRIČESNA MOLITVA

Gospodine, nek nam ova
pričest pronikne duh i
tijelo, da u nama ne
prevagne tjelesna
sklonost nego djelovanje
tvoje moći.
Po Kristu.

Prvo čitanje Izl 32,7-11.13-14

Čitanje Knjige Izlaska

U one dane: Progovori Gospodin Mojsiju: »Požuri se dolje! Narod tvoj, koji si izveo iz zemlje egipatske, pošao je naopako. Brzo su zašli s puta koji sam im odredio. Napravili su sebi tele od rastopljene kovine, preda nj pali ničice i žrtve mu prinijeli uz poklike: 'Ovo je bog tvoj, Izraele, koji te izveo iz zemlje egipatske!' Dobro vidim«, reče dalje Gospodin Mojsiju, »da je ovaj narod tvrde šije. Pusti sada neka se gnjev moj na njih raspali da ih istrijebim, a od tebe ću učiniti velik narod.« Mojsije pak zapomagao pred Gospodinom, Bogom svojim, i govorio: »Gospodine! Čemu da gnjevom plamtiš na svoj narod koji si izveo iz zemlje egipatske snagom velikom i rukom jakom! Sjeti se Abrahama, Izaka i Izraela, slugu svojih, kojima si se samim sobom zakleo i obećao im: 'Razmnožit ću vaše potomstvo kao zvijezde na nebu i svu zemlju ovu što sam obećao dat ću vašem potomstvu i ona će zavazda biti njihova baština.'« I ražali se Gospodin pa ne učini zlo kojim se bijaše zaprijetio svome narodu.

Riječ Gospodnja.

Otpjevni psalam Ps 51,3-4.12-13.17.19**Pripjev: Ustat ću i poći k ocu svome!**

Smiluj mi se, Bože, po milosrđu svome,
po velikom smilovanju izbriši moje bezakonje!
Operi me svega od moje krivice,
od grijeha me mojeg očisti!

Čisto srce stvori mi, Bože,
i duh postojan obnovi u meni!
Ne odbaci me od lica svojega
i svoga svetog duha ne uzmi od mene!

Otvori, Gospodine, usne moje,
i usta će moja navješćivati hvalu tvoju.
Žrtva Bogu duh je raskajan,
srce raskajano, ponizno, Bože, ne ćeš prezreti.

Drugo čitanje 1 Tim 1,12-17**Krist dođe spasiti grešnike.**

Čitanje Prve poslanice svetoga Pavla apostola Timoteju

Predragi: Zahvalan sam onome koji mi dade snagu – Kristu Isusu, Gospodinu našem – jer me smatrao vrijednim povjerenja, kad u službu postavi mene koji prije bijah hulitelj, progonitelj i nasilnik. Ali pomilovan sam jer sam to u neznanju učinio, još u nevjeri. I milost Gospodina našega preobilovala je zajedno s vjerom i ljubavlju, u Kristu Isusu. Vjerodostojna je riječ i vrijedna da se posve

Bartolomé Esteban Murillo,
Povratak izgubljenog sina, oko 1670.

prihvati: Isus Krist dođe na svijet spasiti grešnike, od kojih sam prvi ja. A pomilovan sam zato da na meni prvome Isus Krist pokaže svu strpljivost i pruži primjer svima koji će povjerovati u njega za život vječni. A Kralju vjekova, besmrtnome, nevidljivome, jedinome Bogu čast i slava u vijeke vjekova. Amen.

Riječ Gospodnja.

Pjesma prije evanđelja 2 Kor 5,19

Bog je u Kristu svijet sa sobom pomirio i položio u nas riječ pomirenja.

Evanđelje Lk 15,1-10 (kraća verzija)

Na nebu će biti radost zbog jednog obraćena grešnika.

Čitanje svetog Evanđelja po Luki

U ono vrijeme: Okupljahu se oko Isusa svi carinici i grešnici da ga slušaju. Stoga farizeji i pismoznanci mrmljahu: »Ovaj prima grešnike, i blaguje s njima.« Nato im Isus kaza ovu prispodobu: »Tko to od vas, ako ima sto ovaca pa izgubi jednu od njih, ne ostavi onih devedeset i devet u pustinji te pođe za izgubljenom dok je ne nađe? A kad je nađe, stavi je na ramena sav radostan pa došavši kući, sazove prijatelje i susjede i rekne im: 'Radujte se sa mnom! Nađoh ovcu svoju izgubljenu.' Kažem vam, tako će na nebu biti veća radost zbog jednog obraćena grešnika negoli zbog devedeset i devet pravednika kojima ne treba obraćenja. Ili koja to žena, ima li deset drahma pa izgubi jednu drahmu, ne zapali svjetiljku, pomete kuću i brižljivo pretraži dok je ne nađe? A kad je nađe, pozove prijateljice i susjede pa će im: 'Radujte se sa mnom! Nađoh drahmu što je bijah izgubila.' Tako, kažem vam, biva radost pred anđelima Božjim zbog jednog obraćena grešnika.«

Riječ Gospodnja.

PRIJEDLOZI ZA PJEVANJE

Ulazna:	871	Daj mir, Gospodine
ili	237	Mir svoj, o Bože
Otpjevni psalam:	104	Ustat ću i poći
Prinosna:	230	Darove prinesite
ili	XIV	Evo nas, Oče
Pričesna:	242	O sveta gozbo
ili	260	O da bude radost
Završna:	184	Ti divni kralj si nebesnik

MOLITVA VJERNIKA

Braćo i sestre, usmjerimo svoje misli i srca prema milosrdnom Bogu Ocu te mu s pouzdanjem izrecimo ove prošnje:

1. Iskrena molitva oblikuje plemenito srce. Učini svoju Crkvu zajednicom koja se pouzdaje u tvoju svemoć i usrdnom molitvom zadobiva milosrđe, molimo te.
2. Svećenike si izabrao iz naroda i posvetio za svetu službu pastirâ svoje Crkve. Vodi ih svojom očinskom ljubavlju kako bi tragali za svakom izgubljenom ovcom i privodili je natrag u okrilje Crkve, molimo te.
3. Mnoge su obitelji svijeta razorene svađama i nerazumijevanjem. Ukaži im na potrebu oprosta i radost života u zajedništvu, molimo te.
4. Okupili smo se oko tvog oltara slaveći žrtvu tvoga Sina. Daruj nam ponizno srce kako bismo te uvijek tražili u iskrenoj molitvi i s radošću ti zahvaljivali za svaki tvoj dar, molimo te.
5. U nadi u uskrsnuće, naši su pokojni usnuli u ovozemaljskom životu. Budi im milosrdan na posljednjem sudu te ih primi u svoje kraljevstvo kao ljubljenu djecu, molimo te.

Bože Oče, grešni smo i nismo dostojni tvoje ljubavi, ali daj da nas spoznanje grešnosti po iskrenoj molitvi dovede tvome milosrđu i obrati na put pravednosti.

Po Kristu, Gospodinu našem. Amen.

Radost ponovnoga susreta

Evandjelje nam donosi tri prispodobe o gubitku. Gubitak jedne od sto ovaca, gubitak jedne od deset drahmi i gubitak jednoga od dva sina. Prispodobe ne govore samo o gubitku. One danasve govore o pronalaženju izgubljenoga. Žalost zbog gubitka vidi se na radosti pronalaska izgubljenoga.

Gubitak pokazuje vrijednost izgubljenoga. Sve dok se ne dogodi gubitak, lako je posjed smatrati samorazumljivim. Pastir ima sto ovaca i samorazumljivo mu je da su sve na okupu. Tek kada jednu izgubi, njegova svijest se usmjeruje na izgubljeni i on otkriva koliko mu je važna. Slično je i sa drahmom. Tek gubitak pokazuje koliko drahma vrijedi. Gubitak sina je još teži gubitak. Izgubljena ovca i izgubljena drahma nanose štetu posjedu. Čovjek postaje siromašniji, ali njegovi ljudski odnosi nisu ugroženi. Gubitak sina reže dublje u ljudsko postojanje. Otac je otac zato što ima djecu. Sin oca čini ocem. Otac se u sinu prepoznaje kao otac. Gubitak sina je duboki rez u odnose, shvaćanje samoga sebe i razumijevanje svijeta. Ništa nas toliko ne mijenja i ne dira kao odnosi. Zato su gubici bolni. I zato iza svakoga gubitka treba vrijeme tugovanja i zacjeljivanja rana koje ostaju nakon gubitka.

Isusova prispodoba ne govori jednostavno o gubitku sina. Mlađi sin nije umro. Nije izgubljen do kraja. Postoji nada da se vrati. No, za oca ja odlazak sina bolan iz više razloga. Najprije zato jer sin ne odlazi kako bi svoj život bolje oblikovao. Odlazi jer mu je kod oca tijesno. Ne odlazi niti s nakanom da se vrati. Odlazi odnoseći sa sobom sve što smatra svojim. Ne namjerava se vratiti. On je za oca izgubljen jer otac nema više nikakva utjecaja na njega. Otac zapravo pokazuje da niti ne želi utjecati na život svoga sina. Još manje želi s njim upravljati. Otac želi odnos. Sin odlaskom reže svaki odnos s ocem. Živi kao da ga nema. Otkada je otišao nije više mislio ni o ocu ni o bratu.

Oca će se sjetiti tek kada padne na samo dno, u životnu ugroženost, bijedu, glad i ovisnost o volji drugih. Krajnje poniženje u njemu će probuditi svijest da ima oca. Ostavio ga je, ali ga nije izgubio. Otišao je od njega, ali vrata očeve kuće možda nisu zatvorena do kraja. Kada je odlazio, otac za njim nije izrekao ni kletvu ni zabranu povratka. Kada se sjeti oca, nema ničega što bi u njemu budilo otpor. Otac je oduvijek bio otac. I kada ga je ostavljao, otac se nije promijenio. Sada kada mu se vraća svijest o ocu i mogućem izlazu iz krajnje bijede, postaje jasno zašto Isus oca opisuje na neobičan način.

Otac je pristao dijeliti svoje imanje na sinovljev zahtjev. Nije se usprotivio sinovljevoj želji da ode od kuće. Otac nije u bijesu izrekao kletvu ili se u povrijeđenosti odrekao svoga sina. Ta neobična dobrota i mirnoća očeva u odnosu na površnu i brzopletu sinovljevu odluku da ostavi kuću i oca i ode u svijet postaje pretpostavkom da se sin u najtežim trenucima sjeti oca i odluči vratiti k njemu.

Neće se vratiti iz čežnje za ocem. Neće ga na povratak ponukati nedostatak očeve ljubavi. Odlučit će se na povratak iz volje za preživljavanjem. Prije nego ustane i krene ocu još jednom se odriče svoga sinovstva. U sebi se preobražava u slugu. Vraća se ocu s minimalnim očekivanjima. Tražit će da ga primi kao slugu. Slugama njegova oca je puno bolje nego njemu.

Otkad je otišao od oca, njegov je život klizio nizbrdo. I na društvenoj ljestvici, ali i u njegovim očima. Na dnu, u bijedi, nadomak ništavilu opaža kako u kući njegova oca ima možda mjesta i za njega kao slugu. Mlađi sin je zarobljen sobom. On ne vidi ni oca ni brata. Ne osjeća njihove muke. Ne pada mu napamet što se događa s njima. Ne razumije što im on kao sin i brat znači. Ne zna što su oni izgubili njegovim odlaskom. On misli da ga je otac prekrizio onako kako

John Macallan Swan, *Parabola o izgubljenom sinu*, 1888.

je on njega ostavio i zaboravio na njega. On na oca projicira svoje ponašanje. Vrhunac do kojega je mogao doći je pomisao da bi otac pristao na to da ga zaposli kao slugu. Nema ni traga sućuti prema ocu. Brata ni ne spominje. Kad je ostavio oca, i brata je izbrisao. Kad se sjetio oca, poželio je samo biti primljen kao sluga. Brat mu nije pao na pamet.

Očeva reakcija će pokazati što znači izgubiti sina, a što dobiti ga. Izgubio ga je, ali nije prestao čekati na njegov povratak. Kad se vratio, nije pristao na to da mu sin bude sluga. Nije pristao ni na to da ga samo primi kao slugu. U kući otac odlučuje. Sin je odlučivao o sebi kada je odlazio od kuće. Sada kada se vratio, otac pokazuje tko odlučuje u kući. Da je pristao na sinovljeve zamisli, vjerojatno bi i cijela kuća krenula nizbrdo na sličan način kako je sinovljev život krenuo nizbrdo kada je otišao od kuće. Ako ga je otac pustio da upravlja svojim životom znajući da to neće izići na dobro, na povratku mu ne dopušta da se ravna prema svojim predodžbama. Priča pokazuje kako je i za sina dobro da otac odlučuje tko je i kako se prema njemu treba ophoditi. Po sebi sin više nikada ne bi bio sin. Otac mu daje puno više nego što bi on u svojoj nutarnjoj zarobljenosti padom i krivnjom mogao i zamisliti.

Otac ima i drugog sina. Njega nije izgubio pa ponovo dobio kao mlađega. Njega je izgubio neprimjetno. Da nije bilo mlađega stariji nikada ne bi otkrio koliko je izgubljen. On je neprestano s ocem, ali to ne vidi kao prednost. Njegovo je srce ispunjeno gorčinom. Kao što mlađi na oca projicira svoju volju da bude sluga tako stariji na oca projicira svoj osjećaj zakinitosti.

U ovoj priči jedino otac poznaje radost i on je želi probuditi u svojoj djeci. Dug je put do otkrića oca i sinovstva. Mlađi sin je prošao bolni put gubitka imanja, dostojanstva i radosti postojanja. Stariji još nije ishodio svoj put kroz zakinitost do darovanosti.

Sve tri prisposode govore o radosti ponovnog nalaženja izgubljenoga. Na drugom je mjestu Isus govorio o drugom rođenju. U radost se ulazi pronalaženjem onoga što već jest, ulaskom u odnos s ocem koji je čeka i otkrićem brata.

Kada se vjernici saberu oko Isusa, na sličan način kako su to činili carinici, grešnici, farizeji i pismoznanci, ovim prisposodobama im se otvaraju vrata i u radost odnosa s ocem i u muku krčenja puta od izgubljenosti do oca i od brata do zaboravljenog i povrijeđenoga brata.

Ante Vučković

Uzvišenje Svetoga Križa

14. rujna 2022.

ULAZNA PJESMA

Mi treba da se hvalimo križem Gospodina našega Isusa Krista, u kojemu je spas, život i uskrsnuće naše, po kojemu smo spašeni i oslobođeni.

(usp. Gal 6,14)

ZBORNA MOLITVA

Bože, po tvojoj volji naš Spasitelj je podnio smrt na križu da otkupi sve ljude. Daj da u ludosti križa upoznamo tvoju mudrost i moć te u nebu postignemo vječno otkupljenje. Po Gospodinu.

DAROVNA MOLITVA

Gospodine, ova žrtva na oltaru križa oduzela je grijeha svijeta: daj da i nas oslobodi svake krivnje. Po Kristu.

PRIČESNA PJESMA

A ja kad budem uzdignut sa zemlje sve ću privući k sebi, govori Gospodin. (lv 12,32)

POPRIČESNA MOLITVA

Gospodine Isuse Kriste, ti si nas otkupio svojim križem, stablom života, i okrijepio ovom svetom gozdom. Molimo te, privedi nas k slavi uskrsnuća. Koji živiš.

Prvo čitanje Br 21,4b-9

Kad bi koga ujela ljutica, pogledao bi u mjedenu zmiju i ozdravio.

Čitanje Knjige Brojeva

U one dane: Narod putem postane nestrpljiv. I počne govoriti protiv Boga i protiv Mojsija: »Zašto nas izvedoste iz Egipta da pomremo u ovoj pustinji? Nema kruha, nema vode, a to bijedno jelo već se oga-dilo dušama našim.« Onda Gospodin pošalje na narod ljute zmije; ujedale ih one, tako te pomrije mnogo naroda u Izraelu. Dođe narod k Mojsiju pa reče: »Sagriješili smo kad smo govorili protiv Gospodina i protiv tebe. Pomoli se Gospodinu da ukloni zmije od nas!« Mojsije se pomoli za narod i Gospodin reče Mojsiju: »Napravi zmiju i stavi je na stup: tko god bude ujedan, ostat će na životu ako je pogleda.« Mojsije napravi zmiju od mjedi i postavi je na stup. Kad bi koga ujela ljutica, pogledao bi u mjedenu zmiju i ozdravio.

Riječ Gospodnja.

ili: Fil 2,6-11

Ponizi sam sebe, zato Bog njega preuzvisi.

Čitanje Poslanice svetoga Pavla apostola Filipljanima

Krist Isus: trajni lik Božji, nije se kao plijena držao svoje jednakosti s Bogom, nego sam sebe »oplijeni« uzevši lik sluge, postavši ljudima sličan; obličjem čovjeku nalik, ponizi sam sebe, poslušan do smrti, smrti na križu. Zato Bog njega preuzvisi i darova mu ime, ime nad svakim imenom, da se na ime Isusovo prigne svako koljeno nebesnikâ, zemnikâ i podzemnikâ. I svaki će jezik priznati: »Isus Krist jest Gospodin!« – na slavu Boga Oca.

Riječ Gospodnja.

Otpjevni psalam Ps 78,1-2.34-38

Pripjev: Ne zaboravite djela Božjih!

Poslušaj, narode moj, moju nauku, prikloni uho riječima usta mojih! Otvorit ću svoja usta na pouku, iznijet ću tajne iz vremena davnih.

Kad ih ubijaše, tražiše ga i opet pitahu za Boga; spominjahu se da je Bog hridina njihova i Svevišnji njihov otkupitelj.

Ali ga opet ustima svojim varahu i jezikom svojim lagahu njemu. Njihovo srce ne bijaše postojano s njime nit bijahu vjerni Savezu njegovu.

Giovanni Battista Gaulli,
Uzvišenje svetog Križa, XVI. st.

A on im milosrdno grijeh praštao
i nije ih posmicao;
često je gnjev svoj susprezao
da ne plane svom jarošću.

Pjesma prije evanđelja 2 Kor 5,19

Klanjamo ti se, Kriste, i blagoslivljamo te,
jer si po svojem svetom Križu otkupio svijet.

Evanđelje Iv 3,13-17

Sin Čovječji ima biti podignut.

Čitanje svetog Evanđelja po Ivanu

U ono vrijeme: Reče Isus Nikodemu: »Nitko nije uzašao na nebo doli onaj koji siđe s neba, Sin Čovječji. I kao što je Mojsije podigao zmiju u pustinji, tako ima biti podignut Sin Čovječji da svaki koji vjeruje, u njemu ima život vječni. Uistinu, Bog je tako ljubio svijet te je dao svoga Sina Jedinorođenca da nijedan koji u njega vjeruje ne propadne, nego da ima život vječni. Ta Bog nije poslao Sina na svijet da sudi svijetu, nego da se svijet spasi po njemu.«

Riječ Gospodnja.

PRIJEDLOZI ZA PJEVANJE

Ulazna:	503	Mi treba da se hvalimo
Otpjevni psalam:		Ne zaboravite djela Božjih (ŽV 9/2008)
Prinosna:	228.2	Nekad na križu
ili	179	Zdravo budi, Križu sveti
Pričesna:	245	Moj Isuse
ili	248–256	Zdravo Tijelo
	242	O sveta gozbo
Završna	207	Prigni se, svako koljeno
ili	481	Častimo te

MOLITVA VJERNIKA

Vječni je Otac na zemlju poslao svoga Sina kako bismo se njegovom žrtvom na križu obratili i spasili. U neizmjerne zahvalnosti za taj dar nesebične ljubavi, uputimo mu iskrene molitve:

1. Sveti je Kristov križ uzdignut na spasenje svemu svijetu. Daj da tvoja Crkva u poniznosti i skrušenosti uvijek zahvaljuje za milost primljenu u Kristovu predanju, molimo te.
2. Tvoj je Sin sam sebe oplijenio uzevši lik sluge. Učini pastire svoje Crkve poslušnim službenicima tvoga kraljevstva koji će svojim djelima nastojati voditi povjerena stada tvome izvoru, molimo te.
3. Mnogi su ljudi pritisnuti teškim životnim križevima. Usmjeri im pogled na rassetoga Krista kako bi shvatili da križ nije ni poteškoća, niti cilj, već samo sredstvo kojim ih privodiš svojoj ljubavi, molimo te.
4. U svijetu današnjice materijalna su dobra zaglušila moralne vrijednosti. Podaj nam uvidjeti prolaznost materijalnog i svoje napore usmjeriti u vršenje djela milosrđa i ljubavi, molimo te.
5. Izraelski je narod poradi nestrpljivosti često silazio s pravoga puta vjernosti tebi. Podaj nam svoga Duha kako bi naše korake neprestano upravljao na pravi put prema tvojoj vječnosti, molimo te.

Oče vječni, put spasenja put je poniznosti i prihvaćanja križa. Daj da se ne opiremo nijednoj ovozemaljskoj žrtvi, već usmjerimo svoj pogled na Kristov križ te u njegovoj žrtvi pronalazimo pomoć u vršenju tvoje svete volje.

Po Kristu, Gospodinu našem. Amen.

Po križu do uzvišenja

Uzvišenje Sv. Križa

U prvom misnom čitanju današnjega blagdana Uzvišenja Svetoga Križa čitali smo odlomak iz Knjige brojeva u kojem nam je sve-topisac opisao kako se izraelski narod bunio protiv Gospodina mrmljajući zbog nestašice hrane i vode u pustinji. Narod je, dakle, osku-dicu u kojoj se našao procijenio tragičnom, a Gospodina odgovornim do mjere da se usudio mrmljati protiv njega, čime je izravno i neizravno poručio samome Bogu da ne zna izabrati i ponuditi dobar put svome narodu. Time je narod pokazao da ne vjeruje svome Bogu koji ga je htio dovesti do uzvišene slave, ali stazama samo njemu znanima, a koje ljudi nisu htjeli prihvatiti i usvojiti. Zato je Gospodin kaznio svoj narod ljutim zmijama, dok se ne odvрати od svoje zloće i izopačenog načina promišljanja, da bi ih onda i spasio dajući Mojsiju upute kako napraviti mjedenu zmiju i podići je na stup.

Izazov 'uzvišena' života

Poput izazova pred kojim se nekada našao izraelski narod u pustinji, nalaze se i danas narodi i pojedinci koji su sebi zacrtali putove blagostanja i zemaljskoga obilja i napretka kao cilj. Ujedno pretpostavljaju da je to jedini pravi način ostvarenja poradi čega vjeru u Boga i zajedništvo s njime stavljaju u drugi plan. I danas, kao i nekada izraelski narod, narodi i pojedinci bježe od skromna života, od pustinje u kojoj slušaju glas svoga Boga i slijede njegove savjete i idu njegovim putem. I danas se drži važnijim izgrađivati zemaljsko obilje, nego izgrađivati vlastitu ljudskost u vjernosti i kreposti. Mnogi ljudi su i potpuno slijepi da i ne vide koliko je važno u životu biti vjeran Bogu. Mnogima su pred očima svjetovne i svjetske želje i ostvarenja, te svu svoju snagu potroše kako se ostvariti u svom profesionalnom životu, te kako steći sve veće obilje i sigurnost uvećavanjem zemaljskih dobara. Toliki ljudi su uvjerenja da se život dostojan čovjeka mjeri izvanjskim mjerama i

kriterijima, te mu se prepuštaju i ne mareći za to što Gospodin misli o tome što je stvarno vrijedno za čovjeka i koji je put kojim bi trebao ići da bolje izgrađuje svoju ljudskost.

Malo tko se ozbiljno pita o razlozima zašto je Bog izveo svoj narod iz Egipta, iz zemlje blagostanja i zemaljskog ostvarenja, te zašto svom narodu nije namijenio zemaljsku slavu kao put ostvarenja. Kao da je sasvim normalno da svi teže ostvarenju koje se mjeri karijernim napredovanjem i postizanjem većih i značajnijih položaja. Gotovo da danas ljudi ne cijene život ako nije upravljen prema većoj mjeri zemaljskih užitaka i sigurnosti. I ono što je najčudnije, kao što je bilo neobično i za izraelski narod, ljudi uopće ne vide koliko su u zabludi, te koliko takvim načinom razmišljanja i života srljaju u propast iz koje ih može izvući samo Bog.

Isusov primjer

A koliko je Bog Stvoritelj i osloboditelj mislio ozbiljno kada je svoj narod izvodio iz Egipta kroz pustinju, pokazao je i onda kada je poslao svoga Sina na svijet. Isus je došao na svijet da sve ljude dovede do spasenja i kraljevstva nebeskoga. Ako je itko želio da se čovjek i cijeli Božji narod uzvisi, onda je to bio on. Zato je on ujedno izabrao i sredstvo uzvišenja čovjeka na zemlji. To sredstvo uzvišenja je bio njegov sveti Križ na kojem se, kako reče sveti Pavao u Poslanici Filipljanima, pristao poniziti se i umrijeti: »On, trajni lik Božji, nije se kao plijena držao svoje jednakosti s Bogom, nego sam sebe 'oplijeni' uzevši lik sluge, postavši ljudima sličan; obličjem čovjeku nalik, ponizi sam sebe, poslušan do smrti, smrti na križu. Zato Bog njega preuzvisi i darova mu ime, ime nad svakim imenom, da se na ime Isusovo prigne svako koljeno nebesnika, zemnika i podzemnika. I svaki će jezik priznati: 'Isus Krist jest Gospodin!' – na slavu Boga Oca.“ Isus je na se prihvatio ulogu žrtve poput one mjedene zmije pribijene na stup u pustinji postavši znakom svakome

vjerniku. No time što je prihvatio smrt na križu u posvemašnjoj poniznosti, time je zajamčio uzvišenje svakom biću koje se pokloni njemu i njegovu svetom Križu kojim je otkupio svijet. Isus je prihvatio oplijeniti sama sebe, premda je bio Bog, kako bi ljudima pokazao da sve što Bog govori, ujedno i čini. Ako je Bog pozvao čovjeka na put jednostavnosti i skromnosti, na put dijametralno suprotan ljudskim ostvarenjima i uzvišenjima, onda je i sam Bog morao pokazati da ozbiljno misli, jer i sam ide tim putem poniznosti. Pogotovo kad se zna da je križ za njega bio izbor u poslušnosti Ocu, a ne prisila i neizbježnost koju su mu nametnuli ljudi. Zato je došao, jer 'nitko nije uzišao na nebo doli onaj koji je sišao s neba', kako bismo svi po njemu užili na nebo.

Giambattista Tiepolo, *Uzvišenje sv. Križa*, 1745.

Zašto uzvišenje Križa?

I naposljetku, mogli bismo se upitati zašto slavimo ovaj blagdan, kada je Isus već sam izvršio što je trebalo. On je bio uzvišen, podignut na Križ, čime je dovršio djelo spasenja, te nam je sada nebo već otvoreno. No upravo zato što njegov put ostaje aktualan u svakom vremenu, a mi ljudi zaboravni i svojeglavi slijediti ne samo Božje riječi, već i primjer, slavimo ovaj blagdan kako bi nam trajno bio pred očima Krist podignuti na Križ. Da se ne bismo olako poistovjetili sa svijetom, sveti Križ nam je trajni znak koji nam pokazuje kojim nam je putem ići ako želimo doći do onog konačnog uzvišenja u kraljevstvu nebeskome. Jer sva zemaljska uzvišenja su privremena i prividna, zamamna i varljiva, te zato uvijek čovjeka ostave neostvarenim, ma koliko on to u prvi mah ne primijetio. Svima nam se boriti protiv zemaljskih zamama koje obuzimaju dušu i čine da zaboravimo koliko je važan Gospodinov Križ, te kako ga treba prihvatiti za jedini pravi put života koji može čovjeka obdariti pravim uzvišenjem. Ovaj blagdan je stoga za nas, kako bismo bez

imalo dvojbe i predomišljanja išli ispravnim putem kojim je i sam Gospodin išao.

Dopustimo stoga da nam se ureže u pamet i u srce Gospodin koji je visio na Križu, čime nas je poučio i pozvao da i sami preko zemaljskog poniženja idemo k nebeskoj slavi. Ako on nije bježao od križa kako bi proslavio sebe i uzvisio nas, to je siguran znak i nama da ni mi ne možemo imati drugoga puta i načina do autentične ljudske zrelosti i kreposti, oslobođenja i spasenja bez prihvaćanja njegova svetoga Križa. Ako je Bog tako ljubio svijet da je dao svoga Sina, nama ne preostaje drugo nego pohrliti u zagrljaj tog istog Sina koji nas grli s Križa i sve privlači k sebi sa zemlje. Po njegovu predanju za nas Križ je postao najveći izraz ljubavi Božje, što je potrebno zorno urezati u svijest i utisnuti u srce, znajući da nema drugog sredstva spasenja na zemlji i uzvišenja u nebesku slavu.

Ivan Bodrožić

Dvadeset i peta nedjelja kroz godinu

18. rujna 2022.

ULAZNA PJESMA

Ja sam spasenje naroda,
govori Gospodin. Iz koje
god nevolje zavape k
meni, ja ću ih uslišiti, i bit
ću Bog njihov zauvijek.

ZBORNA MOLITVA

Bože, sav si svoj zakon
sveo na ljubav prema tebi
i blišnjemu. Daj da vršimo
tvoje zapovijedi i posti-
gnemo vječni život.
Po Gospodinu.

DAROVNA MOLITVA

Gospodine, primi
darove svoga naroda
da nebeskim otajstvima
postignemo što vjerom
i djelom ispovijedamo.
Po Kristu.

PRIČESNA PJESMA

Naredbe si svoje dao da
se brižno čuvaju. O, kad
bi čvrsti bili putovi moji da
tvoja čuvam pravila!
(Ps 119,4-5)

POPRIČESNA MOLITVA

Gospodine, ti nas hraniš
svojim otajstvima.
Odgajaj nas neprestano
uredbama svoga milosrđa
da plodove otkupljenja
donosimo i u otajstvima
i u vladanju.
Po Kristu.

Prvo čitanje Am 8,4-7

Protiv onih koji kupuju siromaha za novac.

Čitanje Knjige proroka Amosa

Slušajte ovo, vi što gazite potrebnika i satirete uboge u zemlji! Kažete:
»Kad li će mlađak proći da prodamo žito, i subota da tržimo pše-
nicu? Smanjit ćemo efu, povećati šekel da varamo krivim mjerama,
da kupimo siromaha za srebro, potrebita za sandale i da prodajemo
otražak pod žito.« Zakle se Gospodin ponosom Jakovljevim: »Dovi-
jeka ne ću zaboraviti nijednoga djela vašega.«

Riječ Gospodnja.

Otpjevni psalam Ps 113,1-2.4-8

Pripjev: Hvalite Gospodina koji iz gliba vadi siromaha.

Hvalite, sluge Gospodnje,
hvalite ime Gospodnje!
Blagoslovljeno ime Gospodnje
sada i dovijeka!

Uzvišen je Gospodin nad sve narode,
slava njegova nebesa nadvisuje.
Tko je kao Gospodin, Bog naš,
koji u visinama stoluje
i gleda odozgo nebo i zemlju?

Podiže iz prašine uboga,
iz gliba vadi siromaha
da ga posadi s prvacima,
s prvacima svoga naroda.

Drugo čitanje 1 Tim 2,1-8

*Neka se obavljaju prošnje za sve ljude Bogu,
koji hoće da se svi ljudi spase.*

Čitanje Prve poslanice svetoga Pavla apostola Timoteju

Predragi: preporučujem prije svega da se obavljaju prošnje, moli-
tve, molbenice i zahvalnice za sve ljude, za kraljeve i sve koji su na
vlasti, da provodimo miran i spokojan život u svoj bogoljubnosti i
ozbiljnosti. To je dobro i ugodno pred spasiteljem našim Bogom,
koji hoće da se svi ljudi spase i dođu do spoznanja istine. Jer jedan
je Bog, jedan je i posrednik između Boga i ljudi, čovjek – Krist Isus,
koji sebe samoga daje kao otkup za sve. To je u svoje vrijeme dano
svjedočanstvo, za koje sam ja postavljen propovjednikom i aposto-
lom – istinu govorim, ne lažem – učiteljem narodâ u vjeri i istini.
Hoću dakle da muškarci mole na svakome mjestu, podižući čiste
ruke bez srdžbe i raspre.

Riječ Gospodnja.

MOLITVA VJERNIKA

Braćo i sestre, uputimo svoje iskrene molitve nebeskom Ocu čija je istinska težnja svakoga čovjeka oblikovati na svoju sliku kako bi spoznao istinu i postigao spasenje duše. Molimo zajedno:

Podaj nam činiti dobro!

1. Tvoj nas Sin uči kako se ne može u isto vrijeme služiti i Bogu, i bogatstvu. Daj da tvoja Crkva uvijek i u svemu odabire služiti svome Stvoritelju i Spasitelju, molimo te.
2. Pastiri su tvoje Crkve poslani pravedno upravljati vjernim narodom i brinuti za zajednička dobra. Obdari ih mudrošću i pravednošću, a vjerno stado potiči da za njih moli, molimo te.
3. Državama svijeta upravljaju vladari, od tebe izabrani. Obdari ih razboritošću i poniznošću u vladanju kako bi sav svoj napor usmjerili ka stvaranju pravednijeg i boljeg svijeta, molimo te.
4. Molitva nas preobražava na tvoju sliku. Pouči nas kako moramo moliti i zahvaljivati za sve dobro koje nam daruješ, molimo te.
5. Služeći Bogu odabiremo pravi put spasenja. Našim pokojnima, koji su se za ovoga života trudili tebi služiti, podaj vječni mir u svome kraljevstvu, molimo te.

Nebeski Oče, uputili smo ti ove iskrene molitve. Želimo rasti u vjeri dajući ti vlast da nas preodgojiš na svoju sliku kako bismo svako bogatstvo ovoga svijeta ispravno shvatili i koristili, slaveći tako tvoju svemoć i pobjedu dobra nad zlom.

Po Kristu, Gospodinu našem. Amen.

Pjesma prije evanđelja 2 Kor 8,9

Isus Krist, premda bogat, posta siromašan, da se vi njegovim siromaštvom obogatite.

Evanđelje Lk 16,1-13

Ne možete služiti Bogu i bogatstvu.

Čitanje svetog Evanđelja po Luki

U ono vrijeme: Govoraše Isus svojim učenicima: »Bijaše neki bogat čovjek koji je imao upravitelja. Ovaj je bio optužen pred njim kao da mu rasipa imanje. On ga pozva pa mu reče: 'Što to čujem o tebi? Položi račun o svom upravljanju jer više ne možeš biti upravitelj!' Nato upravitelj reče u sebi: 'Što da učinim kad mi gospodar moj oduzima upravu? Kopati? Nemam snage. Prošiti? Stidim se. Znam što ću da me prime u svoje kuće kad budem maknut s uprave.' I pozva dužnike svoga gospodara, jednog po jednog. Upita prvoga: 'Koliko duguješ gospodaru mojemu?' On reče: 'Sto bata ulja.' A on će mu: 'Uzmi svoju zadužnicu, sjedni brzo, napiši pedeset.' Zatim reče drugomu: 'A ti, koliko ti duguješ?' On odgovori: 'Sto korâ pšenice.' Kaže mu: 'Uzmi svoju zadužnicu i napiši osamdeset.' I pohvali gospodar nepoštenog upravitelja što snalažljivo postupi jer sinovi su ovoga svijeta snalažljiviji prema svojim od sinova svjetlosti.

I ja vama kažem: napravite sebi prijatelje od nepoštena bogatstva pa kad ga nestane da vas prime u vječne šatore. Tko je vjeran u najmanjem, i u najvećem je vjeran; a tko je u najmanjem nepošten, i u najvećem je nepošten. Ako dakle ne bijaste vjerni u nepoštenom bogatstvu, tko li će vam istinsko povjeriti? I ako u tuđem ne bijaste vjerni, tko li će vam vaše dati? Nijedan sluga ne može služiti dvojici gospodara. Ili će jednoga mrziti, a drugoga ljubiti; ili će uz jednoga prijanjati, a drugoga prezirati. Ne možete služiti Bogu i bogatstvu.«

Riječ Gospodnja.

PRIJEDLOZI ZA PJEVANJE

Ulazna:	79.1	Spasi nas Gospodine
ili	183	Ti, Kriste, Kralj si vjekova
Otpjevni psalam:	120	Hvalite Gospodina
Prinosna:	232	Gospode, primi
ili	183.5	Ta zato kruha, vina lik
Pričesna:	243	Sakramentu veličajnom
ili	154	Žeda duša moja
	187	O čovječanska hrano
Završna:	183. 3 i 6	O Kriste, mira vladaru

Čovjek raste i odgaja se za vjernost

Zbunjujuća Isusova parabola na prvi pogled izgleda kao da je u potpunoj suprotnosti s opomenama proroka Amosa koji napada one koji se nepošteno bogate na račun siromašnih. Međutim, Isusovu parabolu o nepoštenom upravitelju ne smijemo nikada čitati na razni samoga teksta nego poruke koju sadrži. Uvijek postoji određeni 'ključ' prema kojemu se može ući u dublje značenje teksta i poruku koju Isus upućuje svojim slušateljima. To se može uočiti na kraju današnjeg evanđeoskog odlomka gdje Isus više puta ponavlja riječ vjernost. Na tom tragu može se dobiti konkretna poruka za život koji nije usredotočen na nepoštenog upravitelja, njegovog gospodara i dužnike, a najmanje na nepošteno bogatstvo, nego se iz surove svakodnevice može naučiti kako se treba odgajati za vjernost i u njoj rasti, jer s vjernošću raste i čovječnost, a od vjernosti u malim stvarima svakodnevice postaje se dostojan za puno veće stvari, darove i službe. Odgoj za vjernost uključuje rast u vjernosti. Ovo dvoje uključuje molitvenu dinamiku koja je univerzalna i obuhvaća stvarnost našega života, a naposljetku dobivamo formirana vjernika sposobnog za osmišljeni život, koji prepoznaje ispravne ciljeve u životu i pokazuje drugima gdje je budućnost, ne u varljivu bogatstvu, nego u hodu s Bogom i ostvarenju svoga poslanja u životu, u svakodnevici koju živimo.

Služiti se, a ne služiti

Kršćanska asketika je od ranog kršćanstva postavila aksiom koji definira čovjekov odnos prema materijalnom bogatstvu: »Uti non frui.« Koristiti se, a ne uživati, odnosno Služiti se, a ne služiti, aksiom je koji ne osuđuje bogatstvo i materijalne vrijednosti, nego ih stavlja u zdravi balans prema kojemu nije grijeh imati, posjedovati, nego je problem kada posjedovanje postane stvarnost na kojoj je utemeljena sigurnost, što dovodi do

odmaka od Boga i naposljetku do dehumanizacije pojedinca i sustava u kojem se živi i djeluje. Bogat čovjek vjeran Bogu, čovjek koje pouzdanje stavlja u Boga bez obzira na svoje bogatstvo, raste u vjernosti i daje plodove ljubavi prema Bogu i bližnjemu. On humanizira sustav vlasti, moći i bogatstva unoseći u ove svakodnevne stvarnosti Božje vrijednosti, koje ne dokidaju spomenute stvarnosti nego ih oplemenjuju za dobro cijeloga društva. Prorok Amos, 'prorok socijalne pravde', ne bira riječi kada prigovara bogatašima svoga vremena, koji se drže religioznima obdržavajući zakon subote, a s druge strane varaju i izrabljuju sirotinju u svrhu stvaranja još većeg bogatstva. Ovime je dehumaniziran cijeli sustav života i rada sjevernog Kraljevstva Izraela, u kojem porok djeluje. Zato upozorava svoje suvremenike kako će ih zbog njihovih ogromnih zala steći teška kazna – »Dovijeka neću zaboraviti niti jednog djela vašega.« Sjeverno Kraljevstvo Izrael od podjele nakon Salomonove smrti bilo je vrlo problematično što se tiče vjernosti Izraelovom Bogu. Vrlo brzo je Kraljevstvo zapalo u mnogoboštvo i vjerski sinkretizam, čije su posljedice vidljive kroz Amosova upozorenja o korumpiranom i pokvarenom sustavu vrijednosti. Vjernost sjevernog Kraljevstva Bogu se izopačila, moralni kodeks je nestao ili je sveden na puku religijsku formu, a cijeli sustav vlasti i međuljudskih odnosa postao je dehumaniziran i krajnje bezbožan. Nestanak vjernosti Bogu stvorio je nevjeru, nevjera je dovela do vjerskog formalizma, mnogoboštva i sinkretizma, a stvarnost života postala je služenje osobnim interesima i nepravednom bogaćenju. Sjeverno Kraljevstvo nestalo je zauvijek asirskom invazijom vladara Sanheriba 741. godine pr. Kr. i više nikada nije obnovljeno. Vjernost Bogu i njegovim zapovijedima ostala je prisutna u Judi, južnom Kraljevstvu, koje je kasnije također moralo proći svoje pročišćenje kako bi iz nevjere ponovno raslo u vjernosti.

Marinus van Reymerswale, *Prispodoba o nepoštenom upravitelju*, oko 1540.

Vjernošću se bogatimo u Bogu

Psalam 113 također govori o pravednom Bogu koji brine za one koji su na bilo koji način prikraćeni u izopačenom sustavu vrijednosti, ne radeći pritom razlike između siromašnih i bogatih, nego sve one koji svojim životom daju hvalu i slavu Bogu stavlja za svoj stol. Također i Pavao u *Prvoj poslanici Timoteju* potiče da se moli za sve ljude, jer Isusov dolazak je bio za svakoga čovjeka i da svakome pokaže put spasenja. Pavao potiče da se moli i za nositelje vlasti, za često okrutne i nemoralne vladare, jer naposljetku Božja je želja da se svi ljudi spase. Njegov poziv je konkretan, jer Pavao ne bježi od stvarnosti u kojoj živi, nego svjestan težine te stvarnosti, koja ni u čemu ne odudara od one iz vremena proroka Amosa, a ni naše, poziva vjernike da molitvom za sve prožimaju cijelu stvarnost koju vlastitim svjedočanstvom mogu preobraziti i mnogima pokazati put spasenja. Takva molitva donosi mir, spokoj, bogoljubnost i ozbiljnost vjere, nestaju srdžbe i raspre, a ostaje se vjeran Kristovu poslanju, dok se kroz svakodnevicu raste i odgaja u vjernosti tome poslanju.

U evanđelju Isus ne hvali nepoštenje, nego domišljati postupak. Isus iz jedne žalosne svakodnevne pojave, kao pozorni promatrač, koristi prigodu da pouči svoje učenike

vrijednostima duhovnog života, koje zatim povezuje s konkretnom stvarnošću djelovanja. Kao 'dobar' primjer navodi nepoštenog upravitelja, koji je stvorio korumpirani sustav odnosa, a u koji je uključen i njegov gospodar, koji ga je još pohvalio zbog domišljatosti, a sam je bio oštećena strana. Ova parabola nije pohvala korupciji, kriminalu i ortakluku, nego preko ove negativne pojavnosti podiže problem na duhovnu razinu želeći potaknuti svoje učenike da žarče i domišljatije mole. Ova parabola je izvrstan poticaj da se kroz zdravi duhovni i molitveni život vjernici uzdignu iznad vrlo privlačne i ukorijenjene razine nepoštena i korupcije, kako bi bez obzira na mnoga sputavanja koja ovakav sustav stavlja kao izazov pred svakoga bili domišljati u činjenju dobra. U nepoštenom sustavu iskrivljenih vrijednosti, dehumanizacije i očitog bezboštva, Isus potiče na rast i odgajanje u vjernosti, koja započinje u malim stvarima svakodnevne da bi probijajući se žarkom molitvom kroz sustav zla očitovala u velikim stvarima. Naposljetku, Isus, gotovo ultimativno kaže da se ne može služiti dvojici Gospodara, odnosno da nema kompromisa između zla i dobra, nego poziva na jednostavniji i sadržajniji život, koji počinje od vjernosti u malome i raste kroz odgoj za velike stvari.

Daniel Patafta

Dvadeset i šesta nedjelja kroz godinu

25. rujna 2022.

ULAZNA PJESMA

Sve što si poslao na nas,
sve što si nam učinio,
Gospodine, pravedno si
učinio. Nismo čuvali
naredbe tvoje, ali proslavi
ime svoje, Gospodine,
postupaj s nama po
blagosti svojoj, po velikoj
ljubavi svojoj.
(Dn 3,31.29-30.43.42)

ZBORNA MOLITVA

Bože, ti svoju svemoć
očituješ najviše
praštanjem i milosrđem.
Budi nam uvijek milostiv
da težimo za obećanim
dobrima i uđemo u vječno
zajedništvo s tobom.
Po Gospodinu.

DAROVNA MOLITVA

Milosrdni Bože, nek ti
ovaj naš prinos bude drag
da nam otvori izvor
svakog blagoslova.
Po Kristu.

PRIČESNA PJESMA

Po ovom smo upoznali
ljubav: on je za nas
položio život svoj
pa smo i mi dužni
živote položiti za braću.
(1 Iv 3,16)

POPRIČESNA MOLITVA

Bože, ovim otajstvom
naviještamo smrt
Gospodnju. Obnovi nam
duh i tijelo da spremno
prihvatimo trpljenje
s Kristom te budemo
njegovi subaštinici u slavi.
Koji živi.

Prvo čitanje Am 6,1a.4-7

Razuzdani raskošnici, bit ćete prognani!

Čitanje Knjige proroka Amosa

Ovo govori Gospodin svemogući: »Jao bezbrižnima na Sionu i spokojnima na samarijskoj gori! Ležeći na bjelokosnim posteljama, na počivaljkama izvaljeni, jedu janjad iz stada i telad iz staje; deru se uza zvuk harfe, izumljuju glazbala ko David, piju vino iz vrčeva i mažu se najfinijim uljem, al za slom Josipov ne mare. Stog će prvi sad biti prognani; umuknut će veselje raskošnika.«

Riječ Gospodnja.

Otpjevni psalam Ps 146,6c-10

Pripjev: Hvali, dušo moja, Gospodina!

On ostaje vjeran dovijeka,
potlačenima vraća pravicu,
a gladnima kruha daje.

Gospodin oslobađa sužnje,
Gospodin slijepcima oči otvara.
Gospodin uspravlja prignute,
Gospodin ljubi pravedne.

Gospodin štiti pridošlice,
sirote i udovice podupire,
a grešnicima mrsi putove.
Gospodin će kraljevati dovijeka,
tvoj Bog, Sione, od koljena do koljena.

Drugo čitanje 1 Tim 6,11-16

Čuvaj zapovijed do pojavka Gospodinova!

Čitanje Prve poslanice svetoga Pavla apostola Timoteju

Božji čovječe! Teži za pravednošću, pobožnošću, vjerom, ljubavlju, postojanošću, krotkošću! Bij dobar boj vjere, osvoji vječni život na koji si pozvan i radi kojega si dao ono lijepo svjedočanstvo pred mnogim svjedocima! Zapovijedam pred Bogom koji svemu život daje i pred Kristom Isusom koji pred Poncijem Pilatom posvjedoči lijepo svjedočanstvo: čuvaj zapovijed, neokaljano i bespriječno, do pojavka Gospodina našega Isusa Krista. Njega će u svoje vrijeme pokazati On, Blaženi i jedini vladar, Kralj kraljevâ i Gospodar gospodarâ, koji jedini ima besmrtnost, prebiva u svjetlu nedostupnu, koga nitko od ljudi ne vidje niti ga vidjeti može. Njemu čast i vlast vjekovječna! Amen.

Riječ Gospodnja.

Jacopo Bassano,
Bogataš i siromašni Lazar, 1545.

Pjesma prije evanđelja 2 Kor 8,9

Isus Krist, premda bogat, posta siromašan, da se vi njegovim siromaštvom obogatite.

Evanđelje Lk 16,19-31

Primio si dobra svoja, a tako i Lazar zla.

Sada se on ovdje tješi, a ti se mučiš.

Čitanje svetog Evanđelja po Luki

U ono vrijeme: Reče Isus farizejima: »Bijaše neki bogataš. Odijevao se u grimiz i tanani lan i danomice se sjajno gostio. A neki siromah, imenom Lazar, ležao je sav u čirevima pred njegovim vratima i priželjkivao nasititi se onim što je padalo s bogataševa stola. Čak su i psi dolazili i lizali mu čireve.

Kad umrije siromah, odnesoše ga anđeli u krilo Abrahama. Umrije i bogataš te bude pokopan. Tada u teškim mukama u paklu, podiže svoje oči te izdaleka ugleda Abrahama i u krilu mu Lazara pa zavapi: 'Oče Abrahame, smiluj mi se i pošalji Lazara da umoči vršak svoga prsta u vodu i rashladi mi jezik jer se strašno mučim u ovom plamenu.' Reče nato Abraham: 'Sinko! Sjeti se da si za života primio dobra svoja, a tako i Lazar zla. Sada se on ovdje tješi, a ti se mučiš. K tome između nas i vas zjapi provalija golema te koji bi i htjeli prijeći odavde k vama, ne mogu, a ni odatle k nama prijelaza nema.' Nato će bogataš: 'Molim te onda, oče, pošalji Lazara u kuću oca moga. Imam petero braće pa neka im posvjedoči da i oni ne dođu u ovo mjesto muka.' Kaže Abraham: 'Imaju Mojsija i Proroke! Njih neka poslušaju!' A on će: 'O ne, oče Abrahame! Nego dođe li tko od mrtvih k njima, obratit će se.' Reče mu: 'Ako ne slušaju Mojsija i Prorokâ, ne će povjerovati sve da i od mrtvih tko ustane.'«

Riječ Gospodnja.

PRIJEDLOZI ZA PJEVANJE

Ulazna:	I	Svi kliknimo Kristu
ili	227	O silni, jaki Bože
Otpjevni psalam:	125	Hvali dušo moja
Prinosna:	VI	Izvore vode žive
ili	229	Od Božje snage
Pričesna:	183	Sva ljubavi mi, Isuse
ili	260	O da bude radost
	201	O svjetlo duša, Isuse
Završna:	XXIV	Jubilejski himan
ili	756	U slavu svetog Srca

MOLITVA VJERNIKA

Braće i sestre, Bogu Ocu, koji nas svojom ljubavlju potiče da činimo djela milosrđa, želeći da svi prispijemo vječnome miru u nebesima, uputimo ponizne molitve:

1. Siromašni je Lazar spremno podnosio siromaštvo pogledom uprtim u vječnost. Daj da tvoja Crkva ne gleda na vanjštinu već milosrdnim djelima sabire blago u nebesima, molimo te.
2. Tvoj nam je Sin uskrnućem otvorio vrata vječnosti na koju smo pozvani. Papi, biskupima i svećenicima daruj čvrstu vjeru kako bi u njoj mogli poučavati narode vršenju svete Božje volje, molimo te.
3. Ne mareći za siromašne, mnogi bogati rasipaju imetak na ovozemaljske užitke. Podaj im shvatiti kako im moć i bogatstvo nisu darovani za vlastiti užitak, već za širenje pravednosti djelima milosrđa, molimo te.
4. Mnogi ljudi žive u materijalnom siromaštvu. Podaj im snage izdržati oskudicu i bijedu znajući da će za sve muke i teške životne križeve primiti nagradu u vječnosti, molimo te.
5. Slušajući Božju riječ, otvaramo srca i prihvaćamo zahvat Božje ljubavi u našim životima. Daj da nas ta ljubav oblikuje u pravedne i milosrdne ljude koji se nikada ne oglašuju na potrebe bližnjih, molimo te.

Bože Oče, bogataš je za života primio mnoga dobra, dok je Lazar primio zla. Nas pak pouči kako djelovati i upravljati ovozemaljskim dobrima kako bismo u krilu Abrahamovu zajedno slavili tvoju nebesku dobrotu i pravednost.

Po Kristu, Gospodinu našem. Amen.

Provalije među ljudima

Već je od samoga početka prispodobe o bogatašu i Lazaru vidljiva razlika između njih dvojice. Kod bogataša je važno ono izvanjsko, kako se odijeva i kako se gosti. Toliko je važno izvanjsko da bogataš prestaje biti osoba u pravom smislu, pa i njegovo ime više nije bitno tako da nam ga evanđelist i ne donosi. S druge strane, Lazar u svome siromaštvu, bolesti i bijedi biva imenovan, jer zadržava osobnost. Za njega ni bogatstvo ni siromaštvo nisu ono što ga čini kao osobu, nego su to njegovi životni stavovi. Još bi se jasnije moglo reći: bogataš prestaje biti osoba jer ne prepoznaje Lazara kao osobu. Lazar je osoba u punom smislu jer prepoznaje bogataša kao osobu. Zbog toga se Lazar po smrti i našao u »krilu Abrahamovu« (Lk 16,22), to jest našao je život vječni i spasenje, te živi u zajedništvu s Bogom. Za bogataša je pak samo rečeno da je umro i pokopan.

Premostiti provaliju

U tom trenutku situacija se preokreće. Dok je prije Lazar priželjkivao mrvice sa stola bogataševa, sad bogataš »u teškim mukama u paklu« (16,23) promatra Lazara u Abrahamovu krilu, te želi da mu Lazar olakša muke. Abraham mu odgovara: »Sjeti se da si za života primio dobra svoja, a tako i Lazar zla. Sada se on ovdje tješi, a ti se mučiš. K tome između nas i vas zjapi provalija golema te koji bi i htjeli prijeći odavde k vama, ne mogu, a ni odatle k nama prijelaza nema« (16,25-26). Provalija je sada prevelika i ne može se premostiti. I to je bitna razlika s obzirom na prethodno stanje. Prije smrti bogataš je mogao premostiti provaliju koja je dijelila njega od Lazara, mogao je Lazaru dati od svoga i smanjiti razliku koja je postojala između njih dvojice. U tom slučaju on bi učinio 'pravednost'. U židovstvu, a jednako tako i u Matejevu evanđelju 'pravednost' je drugo ime za milostinju (Mt 6,1). Takav je slučaj i ovdje. Tko je bogat, tko ima više, nije primio svoje bogatstvo samo radi

sebe, nego i radi onih koji ga nemaju. Stoga se milostinjom ostvaruje pravednost. Milostinja tako nije nešto što bi bilo izraz bogataševe dobre volje, nego je njegova dužnost koju mu je povjerio Bog. Koliko god truda uložio u stjecanje bogatstva, to je bogatstvo uvijek dar od Boga, jer Bog čovjeku daje talente, to jest darove, a oni se mogu prepoznati i u sposobnostima pojedinaca i u njihovoj mogućnosti da zauzeto rade i stječu imetak.

Ova prispodoba još nas snažnije upućuje na one posljednje stvari i upozorava nas da nam je vrijeme ovoga života darovano da premošćujemo provalije – provalije među ljudima. Takvu je priliku imao bogataš iz prispodobe, pa je nije bio iskoristio. Tek nakon smrti postaje svjestan svoje tragedije. On gleda Lazara u njegovu blaženstvu i vidi provaliju između njega i sebe. Možemo na taj način razmišljati o onom vječnom prokletstvu u kojem se čovjek može naći. To je situacija u kojoj on postaje svjestan ljepote zajedništva s Bogom, a sebe vidi isključenoga. Postaje svjestan onoga za što je stvoren, ali i svojeg tragičnog položaja vječne neostvarenosti. I to je muka veća od bilo kakvog plamena i mučenja. Da bi se čovjek pak našao u »krilu Abrahamovu«, to jest ondje gdje je Bog, već u ovome svijetu treba živjeti ono za što je stvoren. U takvu životu bogatstvo, moć, čast nisu bitni. Bitni su odnosi s drugim ljudima i u tim odnosima ja više nisam bezimen poput bogataša, nego postajem imenom prepoznat. Čovjek se mora sjetiti da je stvoren kao slika Božja i da treba činiti ono što čini Bog. A Bog je prije svega onaj koji ulazi u odnos s čovjekom, onaj koji je spreman žrtvovati se za čovjeka, onaj koji se uvijek smiluje. I to je jedna od ključnih riječi ove prispodobe: smilovati se.

Smilovanje

Bogataš se obraća Abrahamu riječima: »Smiluj mi se i umoci vršak svoga prsta u

vodu i rashladi mi jezik jer se strašno mučim u ovom plamenu» (16,24). Smiluj mi se! To je riječ koju upućujemo Bogu i Bog nam se uvijek smiluje. Smiluj se! To je i poziv koji je uvijek pred nama: Budi poput Boga, milosrdan kao Otac, pa se smiluj čovjeku koji je pred tobom. Smilovati se ne znači samo dati milostinju, nego znači pomilovati toga čovjeka svojom blizinom i razumijevanjem, svojom zauzetošću. Tako premošćujemo naše međusobne provalije. Pritom je važna nakana. Moje smilovanje ne smije proizlaziti iz želje da me drugi vide ili pohvale, pa ni iz straha da ću se na kraju naći u položaju bogataša iz ove prispodobе. Moje smilovanje treba proizlaziti iz želje da budem kao Bog, u konačnici, treba proizlaziti iz ljubavi koju imam prema svakoj ljudskoj osobi.

Nekad možda na to zaboravimo. Zato bogataš i traži od Abrahama da pošalje Lazara njegovoj braći kako bi se obratili i izbjegli njegovu zlu sudbinu. Abraham pak odgovara: »Imaju Mojsija i Proroke! Njih neka poslušaju!« I dodaje: »Ako ne slušaju Mojsija i Prorokâ, neće povjerovati sve da i od mrtvih tko ustane« (16,29-31).

Iskrenost prema sebi

Ovo je rečeno onima koji odlaze vrijeme svoga obraćenja. Često bismo i mi voljeli neki znak, neki poticaj, neki izvanredni događaj koji će nam pokazati da se isplati potruditi i doista živjeti kršćanski. Tada i nama Abraham iz ove prispodobе kaže: Imate Mojsija i Proroke! Drugim riječima: Sve vam je već rečeno! Ne treba vam neka druga objava, ne treba vam nikakvo čudo. Imate Sveto pismo, imate nauk Crkve, imate razum. Samo promislite i bit će vam jasno ako ste prema sebi iskreni. Ako je Isus Abrahamu na usta stavio riječi: »Neće povjerovati da i od mrtvih tko ustane«, mislio je na onoga jednoga koji je od mrtvih ustao. Nije to bio Lazar, nego sam Isus. Ako čovjek nije iskren prema sebi, ako nije spreman pod utjecajem Božje riječi, promišljanja i svjedočanstva drugih ljudi oko sebe, svojim razumom prihvatiti poziv na promjenu života, poziv na život ljubavi, neće

Nepoznati autor, *Lazar i bogataš*, oko 1035.–1040.

mu pomoći ni da svjedoči Kristovu uskrsnuću. Mi imamo i ovo svjedočanstvo: Isus je uskrsnuo! Grob je prazan! Uskrsli se ukazivao učenicima nakon svoje smrti, a oni su ga gledali kako uzlazi na nebo. Konačno, poslao im je Duha Svetoga. Uskrsli je do danas i do svršetka svijeta ovdje s nama! Pa nam opet nije dovoljno da se obratimo, da ljubimo jedni druge i premošćujemo provalije među sobom.

Stoga pravi temelj nije u izvanjskim podražajima, u čudesima i svjedočanstvima. Temelj je u mome nutarnjem stavu, u mojoj iskrenosti prema samome sebi. Sve su ostalo poticaji koji u toj iskrenosti mogu djelovati na mene. Zato je važno iskreno sagledati vlastiti život i postupke, osobito svoje odnose prema drugima i usporediti ih s Bogom.

Darko Tepert

Dvadeset i sedma nedjelja kroz godinu 2. listopada 2022.

ULAZNA PJESMA

Sve je, Gospodine,
u tvojoj volji, nitko joj se
ne može oprijeti.
Ti si sve stvorio, nebo i
zemlju, cijeli svemir,
ti si Gospodar svega.
(Est 13,9.10-11)

ZBORNA MOLITVA

Svemogućí vječni Bože,
bolji si nego što
zaslužujemo i želimo.
Budi nam milosrdan:
otпусти grijehe kojih se
savjest plaši, a daruj i ono
što ne umijemo moliti.
Po Gospodinu.

DAROVNA MOLITVA

Gospodine, primi žrtvu
koju si ustanovio.
Otkupi nas i posveti
otajstvima, što ih dužnim
poštovanjem slavimo.
Po Kristu.

PRIČESNA PJESMA

Dobar je Gospodin svima
što se u nj uzdaju, duši
koja ga traži.
(Tuž 3,25)

POPRIČESNA MOLITVA

Svemogućí Bože,
daj da se opojeni
i nahranjeni ovim
otajstvima preobrazimo
u ono što smo primili.
Po Kristu.

Prvo čitanje Hab 1,2-3; 2,2-4

Pravednik će od svoje vjere živjeti.

Čitanje Knjige proroka Habakuka

»Dokle ću, Gospodine, zapomagati, a da ti ne čuješ? Vikati k tebi
'Nasilje!' a da ti ne spasiš? Zašto puštaš da gledam nepravdu, zašto
gledaš ugnjetavanje? Pljačka je i nasilje preda mnom. Raspra je, raz-
mirica bjesni!« Tada Gospodin odgovori i reče: »Zapiši viđenje, ureži
ga na pločice da ga čitač lako čita. Jer ovo je viđenje za svoje vrijeme:
ispunjenju teži, ne vara; ako stiže polako, čekaj, jer odista će doći i ne
će zakasniti! Gle: propada onaj čija duša nije pravedna, a pravednik
živi od svoje vjere.«

Riječ Gospodnja.

Otpjevni psalam Ps 95,1-2.6-9

**Pripjev: O da danas glas Gospodnji poslušate,
ne budite srca tvrda!**

Dođite, kličimo Gospodinu,
uzvikujmo Hridi, spasitelju svome!
Pred lice mu stupimo s hvalama,
kličimo mu u pjesmama!

Dođite, prignimo koljena i padnimo nice,
poklonimo se Gospodinu koji nas stvori!
Jer on je Bog naš,
a mi narod pašة njegove,
ovce što on ih čuva.

O da danas glas mu poslušate:

»Ne budite srca tvrda kao u Meribi,
kao u dan Mase u pustinji
gdje me iskušavahu očevi vaši,
iskušavahu me premda vidješe djela moja.«

Drugo čitanje 2 Tim 1,6-8.13-14

Ne stidi se svjedočanstva za Gospodina našega.

Čitanje Druge poslanice svetoga Pavla apostola Timoteju

Predragi: Podsjećam te: raspiruj milosni dar Božji koji je u tebi po
polaganju mojih ruku. Jer nije nam Bog dao duha bojažljivosti, nego
snage, ljubavi i razbora. Ne stidi se stoga svjedočanstva za Gospo-
dina našega, ni mene, sužnja njegova. Nego zlopati se zajedno sa
mnom za evanđelje, po snazi Božjoj.

Uzorom neka ti budu zdrave riječi koje si od mene čuo u vjeri i lju-
bavi u Kristu Isusu. Lijepi poklad čuvaj po Duhu Svetom koji prebiva
u nama.

Riječ Gospodnja.

Pjesma prije evanđelja 1 Pt 1,25

Riječ Gospodnja ostaje dovijeka;
ta pak riječ jest evanđelje koje vam je naviješteno.

Evanđelje Lk 17,5-10

O da imate vjere!

Čitanje svetog Evanđelja po Luki

U ono vrijeme: Apostoli rekoše Gospodinu: »Umnoži nam vjeru!« Gospodin im odvrati: »Da imate vjere koliko je zrno gorušičino, rekli biste ovom dudu: 'Iščupaj se s korijenom i presadi se u more!' I on bi vas poslušao.«

»Tko će to od vas reći sluzi svomu, oraču ili pastiru, koji se vrati s polja: 'Dođi brzo i sjedni za stol?' Ne će li mu naprotiv reći: 'Pripravi što ću večerati pa se pripaši i poslužuj mi dok jedem i pijem; potom ćeš ti jesti i piti?' Zar duguje zahvalnost sluzi jer je izvršio što mu je naređeno? Tako i vi: kad izvršite sve što vam je naređeno, recite: 'Sluge smo beskorisne! Učinismo što smo bili dužni učiniti!'«

Riječ Gospodnja.

PRIJEDLOZI ZA PJEVANJE

Ulazna:	167.1	O Stvoritelju ljudi
ili	VII	Velik je Gospodin
Otpjevni psalam:	111	Ako danas
Prinosna:	167.2	O primi žrtvu svetu
ili	XV	Oče, primi žrtvu ovu
Pričesna:	199 – 200	O Kruše živi, milosni
ili	285	Pun vjere stoj
	167.3 i 4	Moj Spase, dođi k meni
Završna:	167.5	O Bože, svijeta vrela
ili	612	Kraljice svete krunice

MOLITVA VJERNIKA

Apostoli su molili Gospodina da im umnoži vjeru. I nama često malakše vjera pred izazovima današnjice, stoga uputimo nebeskom Ocu svoje prošnje. Molimo zajedno:

Umnoži nam vjeru!

- Po Duhu svetome primamo dar vjere. Daj da tvoja Crkva u svim svojim nastojanjima djeluje snagom, ljubavlju i razborom po duhu koji joj je darovan, molimo te.
- Tvoji nas pastiri vode i poučavaju u vjeri. Blagoslovi ih te učini vrijednim i zauzetim radnicima tvoga kraljevstva, molimo te.
- Redovničke su zajednice ognjišta molitve i djela milosrđa. Blagoslovi ih i obdari potrebnim milostima kako bi svojim djelima širili tvoju neizmjernu dobrotu i milosrđe, molimo te.
- Diljem svijeta sazrijeva hrana za korist ljudima. Blagoslovi sva polja kako bi donosila obilat rod, a ljudske ruke kako bi sabirale za svoje potrebe i od obilja dijelile sa siromašnima, molimo te.
- U ovome smo svijetu sluge koje mogu radosna srca služiti bližnjima i time svijet učiniti ljepšim. Svim pokojnima, koji su za života vršili tvoju svetu volju i služili ti, podaj vječni mir za tvojim stolom u nebesima, molimo te.

Nebeski Oče, zahvaljujemo ti što si čuo ove naše prošnje. Pruži nam svoju milosrdnu ruku kada gubimo vjeru i izbavi nas svake navezanosti na zemaljsko i prolazno.

Po Kristu, Gospodinu našem. Amen.

Radost je služiti – najljepše čudo

Umnoži i nama vjeru Gospodine

Apostoli imaju čudan zahtjev za Isusa. Doslovno bismo mogli prevesti: *Nadodaj nam vjeru*. Kako Isus može nadodati vjeru? Puno puta se Isus obraćao svojim učenicima govoreći kako su ljudi malene vjere. Npr. kada su se brinuli oko odjeće i hrane. Ako se Bog brine za livade i ljiljane, koliko će više brinuti za nas ljude (Mt 6,28). Ako nemamo vjeru u Boga tada je moguće da ćemo se pouzdati u novac, a njega nikada dosta. Zatim kada su se učenici našli u valovlju na jezeru. I mi imamo razne valove i nevere u našim životima. Ako želimo sami rješavati stvari tada upadamo u poteškoće. Jer malo vjerujemo. Kada Isus zove Petra da ide prema njemu, Petar jedno vrijeme ide prema Isusa, no u određenom trenutku vjetra, Petar počinje se utapati (Mt 14,24-33). To je metafora jer Petar je znao plivati. Kada se pouzdajemo samo u svoje snage tada počinjemo tonuti, ne pronalazimo oslonac u Bogu. Gdje je tvoja vjera? Kada su učenici u barci i vide da nemaju hrane (Mt 8,26) Isus im govori *Malovjerni*. Ne vide Isusa pokraj njih. Isus ne govori da nemaju vjere nego da je njihova vjera malena.

Vjerovati i danas otvara mogućnost malim i velikim čudesnim događanjima

Stoga učenici govore *Umnoži nam vjeru*. No, jednu pogrešku su učinili misleći da će Bog, Isus povećati njihovu vjeru. Međutim to nije istina. Vjera je predanje koje dajem onome koji me ljubi. Vjeru ne povećava Bog, nego ovisi o meni. Umjesto da odgovori na njihovo pitanje, Isus uvodi jednu neobičnu sliku kako bi rekao što sve postojana vjera u njega može učiniti. Ako je vjera malena onda su i čuda malena, a ako je vjera velika tada se događaju čudesne stvari. »*Da imate vjere koliko je zrno gorušičino, rekli biste ovom dudu: 'Iščupaj se s korijenom i presadi se u more!' I on bi vas poslušao.*« Što znači ova slika? Dud ima duboki, dobro razvijen korijen i teško ga je iščupati. Vjera u Isusa ipak omogućuje

iščupati i ono korijenje koje nam se čini nemogućim iščupati. Vjera može učiniti neočekivane i čudesne stvari. Sve je moguće onome koji vjeruje. Čuda nisu prije vjere, u smislu da kažem *ako budem vidio čudo onda ću vjerovati*. Ne, čuda su posljedica naše vjere. Vjeruj i vidjet ćeš čudesa. Vidjet ćeš neočekivana čudesa. Pokušajmo navesti neke događaje za koje smatramo da su nemogući a vjera ih ostvaruje. Netko je npr. bio na razne načine omalovažavan i obescijenjen no poslije svega ta ista osoba odlučuje pomoći onoj koja ju je omalovažavala. Tko to može samo interesima objasniti? Bez ljubavi i bez vjere to bi bilo i nemoguće. To nam nije instinktivno. Pa dati i život za nekoga tko nam je zlo učinio. Ili npr. zamislimo svijet bez rata, bez nepravde, svijet gdje ljudi žive kao braća i sestre. Može li se ostvariti ovaj svijet? Spontano, pa i nakon razmišljanja ćemo reći da je nemoguće i da su ljudi vukovi koji se natječu. Vjera ipak može dovesti do toga čudo. Svijet gdje ljudi žive kao braća i sestre jest moguć, no potrebno je pouzdati se u Jaganjca Božjega. Svijet u kojem ljudi ne gomilaju nego stavljaju na raspolaganje jedni drugima svoja dobra, također je moguć. Prvi učenici su nam to posvjedočili (Dj 2,44). Vjera je sposobna činiti ova čudesa. I na osobnoj razini također.

Sretni gospodar poslužuje

Kako bi ga razumjeli, Isus im donosi jednu parabolu: »*Tko će to od vas reći služi svomu, oraču ili pastiru, koji se vrati s polja: 'Dođi brzo i sjedni za stol?' Neće li mu naprotiv reći: 'Pravi što ću večerati pa se pripaši i poslužuj mi dok jedem i pijem; potom ćeš ti jesti i piti?' Zar duguje zahvalnost služi jer je izvršio što mu je naređeno? Tako i vi: kad izvršite sve što vam je naređeno, recite: 'Sluge smo beskorisne! Učini smo što smo bili dužni učiniti!'*« Parabola nam donosi slugu koji se vraća doma, nakon napornog dana i očekivali bismo da će gospodar biti ljubazan prema njemu, da će mu reći *Daj popijmo zajedno nešto*, no gospodar je

pomalo i grub prema njemu. Isus postavlja tri pitanja svojim učenicima. *'Dođi brzo i sjedni za stol?'* Isus ne govori o iskorištavanju koje se događa u društvu nego uzima ovo kao primjer. Učenici znaju što će odgovoriti. Ne, neće mu reći da sjedne, nego: *'Pripravi što ću večerati pa se pripaši i poslušuj mi dok jedem i pijem; potom ćeš ti jesti i piti?'* Slika ne odgovara našem današnjem društvu. Nemojmo se ljutiti jer će nam Isus odmah reći razlog ovakvog postupanja. Treće pitanje: *Zar duguje zahvalnost sluzi jer je izvršio što mu je naređeno?* I ovdje je odgovor: Ne, sluga je ostao sluga, a gospodar gospodar. Kamo Isus želi doći s ovim pitanjima? Identitet sluga je upravo takav kakav jest: služiti. Koristi ovdje prisjetiti se kako je Luka u 12 poglavlju ocrtao i identitet gospodara kao onoga koji posluhuje: *»Blago onim slugama koje gospodar, kada dođe, nađe budne! Zaista, kažem vam, pripasat će se, posaditi ih za stol pa će pristupiti i posluživati ih. Pa dođe li o drugoj ili o trećoj straži i nađe ih tako, blago njima!«* Ako je identitet sretnog gospodara takav da posluhuje, nije li isti sretni identitet i sluga, da posluhuje? Loza nema nikakvu zaslugu time što donosi rod jer to je njezina narav, to je priroda loze, donositi plod. Ako ne donosi plod onda se reže. Kršćanin je po svojoj naravi sluga i nema nikakvu zaslugu u tome što živi kao sluga. To je naša narav u Bogu, ali iz toga proizlazi radost našeg života. Čovjek kršćanin jest sretni poslužitelj.

Donato di Niccolò di Betto Bardi, *Prorok Habakuk*, oko 1423.–1425.

Najveće čudo – služiti kao što je Učitelj činio

Postati sluga u svijetu gdje bi svi htjeli biti gospodari i vladati nad drugima je najveće čudo na koje nas Isus poziva. Vjera stvara novi svijet u kojem se ne natječe nego se služi jedni drugima. Ako to nije čudo onda je pitanje što je čudo. Ako se ovo čudo ne događa onda nam je vjera malena. Isus je dao početak jednom novom svijetu u kojem služimo jedni drugima. Bog nije gospodar nego sluga i on nam je pokazao što i mi možemo činiti. To se čudo događa s vjerom. Što je naša vjera veća to smo i veći sluga jedni drugima. Hoćemo li ipak nakon što smo

mi cijeli život služili postat gospodari? Ne. Ostat ćemo sluga. Isus do križa i uskrsnuća ide s ubrusom kojim se opasao kada je učenicima prao noge. I naši su križevi i uskrsnuća obilježeni služenjem. To je naš identitet koji odražava Boga u nama. Najljepša titula za kršćanina jest Božji sluga. Uvijek ostajemo sluga. Nećemo postati gospodari niti je to radost života nego ostajemo sluga. *'Sluge smo beskorisne! Učinismo što smo bili dužni učiniti!'* Ono što nam je po naravi traženo to smo učinili. U svijesti da smo sluga to nam je dovoljna nagrada. Samo je ljubav dostatna, ljubav u službi braći i sestrama.

Josip Bošnjaković

Tomislav Koščak (1960. – 2022.)

Djelatnik Hrvatskoga instituta za liturgijski pastoral pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji i grafički urednik liturgijsko-pastoralnoga lista »Živo vrelo« (od 2004. do 2022. godine).

Zahvalni smo Bogu da smo ga imali kao suradnika i djelatnika u Hrvatskom institutu za liturgijski pastoral. Iza njega će nam, s jedne strane, ostati praznina, ali će ostati i punina ljubavi i dobrote koje je on zračio, a te vrijednosti nisu umrle ni nestale, nego su ostale svijetliti u prostorijama našeg HILP-a gdje je on radio, a još više u njegovu obiteljskom domu.

Iskrena sućut napose njegovoj obitelji, te rodbini, prijateljima, djelatnicima HILP-a i svim drugim koji su ga voljeli i s njim surađivali. Njegovu dušu preporučujemo Božjoj dobroti u sigurnosti da je već čuo riječi našega Gospodina: »Dođi slugo dobri i vjerni! Uđi u radost Gospodara svoga«.

✠ **ZDENKO KRIŽIĆ**,
biskup gospičko-senjski
i predsjednik Biskupske komisije
HBK za liturgiju (iz pisma sućuti)

Zapisujući note, oblikujući notne zapise, naizgled nečujnomu dao je čujnost; oblikujući razne molitvene i duhovne tekstove, dao je da se zbliže zajednice, da rastu svjetovi blizine; pazeći na slikovnost, dao je da 'nevidljivo' bude vidljivo. Tomica je služitelj Gospodina koji je pripremio ono što srce čovječe nije doživjelo.

Svojom blagošću, osmijehom, uslužnošću dao je osjetiti trag onoga što nije ušlo u ljudsko srce. U svemu je lijepo što je jedan vjernik laik, mjerodavan u svome poslu, očitovao življenje u zajedništvu koje je vrijedno poštovanja i koje odiše tragovima svetosti. Tomislavov život i samozatajnost također nam govore da – premda smo, ne samo izvanjski nego i duhom blizu – postoje prostori života naših bližnjih koji ostaju poznati samo Gospodinu.

✠ **IVAN ŠAŠKO**, pomoćni biskup zagrebački
(iz homilije u euharistijskome
slavlju nakon ispraćaja)

Dragi Tomice, mnogi koji su ovdje i mnogi koji nisu ovdje, imaju razloga reći Hvala ti, što si im grafičkim rezom pomogao oblikovati ono što su sami stvarali, pisali, skladali. No, još više smo ti svi zahvalni što smo u tome oblikovanju, po susretima i razmijenjenim riječima, i sami mogli biti oblikovani, bez oštine reza, jer tvoj je rez bio blag, nenamestljiv, s blagošću osmijeha.

[...] Sve što si imao reći, sada donosiš pred Gospodina, pred Spasitelja koji živi. On ti je u svojoj vječnosti pripremio mjesto. Bio ti nagrada za svaki trud kojim si njegovoj riječi davao ljepotu glazbenoga i grafičkoga ruha. Neka ti lice ozari ljepotom gledanja svoga lica.

DR. SC. ANTE CRNČEVIĆ,
profesor liturgike na Katoličkom
bogoslavnom fakultetu u Zagrebu
(iz homilije na ispraćaju)

Lijepi je osjećaj doživjeti put na kojem nismo sami i na kojem se osjećamo kao da je vrijeme stalo. Na tom putu išao si s nama Ti, dragi Tomislave. Svatko tko Te poznaje, sa zahvalnošću iz srca pamti i svjedoči o Tvojim dobroti, iskrenosti, radosti i ljubavi kojom si kroz svoje sposobnosti bio s nama i uz nas. Osmijeh i radost optimizma bili su Tvoja snaga s kojom si nam davao hrabrosti za svaki novi izazov.

Neka Te On primi u svoj mir, onako sjanim licem od veselja (*Sir 35, 8*), jer si dobrotu širio, i nagradi za svaki trenutak koji si zajedno s nama prolazio, darujući nam svoj trud i ljubav.

DR. SC. MARIO KOPJAR,
ročelnik Hrvatskog instituta
za liturgijski pastoral pri HBK
(iz riječi sućuti na kraju euharistijskog slavlja)

INFORMACIJE I NARUDŽBE:

HRVATSKI INSTITUT ZA LITURGIJSKI PASTORAL
Ksaverska cesta 12a, 10000 Zagreb • tel.: +385 (0)1 5635 050
e-mail: pretplata@hilp.hr • www.hilp.hr

Mape za liturgijska slavlja

Namijenjene svećenicima i drugim liturgijskim služiteljima.

Mape su izrađene od visokokvalitetnoga skinplasta i podstavljene spužvom sa razdjelnom trakom. Dostupne u veličinama A4 i A5 (samo u bordo boji).

Za veće količine odobravamo popust!

NARUDŽBE

e-pošta: narudzbe@hilp.hr

Tel.: +385 (0)1 5635 050

živo vrelo

List izlazi 13 puta godišnje. Cijena pojedinog primjerka: 13,00 kn / 1,72 €. Inozemstvo: 3,70 €; 4,50 CHF; 6,20 USD; 6,20 CAD; 7,50 AUD

Godišnja pretplata: 169,00 kn / 22,43 €. Inozemstvo: 48 €; 58 CHF; 80 USD; 80 CAD; 97 AUD • BiH, SRB, MNE: 36 €

Za pretplatnike s deset i više primjeraka odobravamo popust od 10%.

Uplate za Hrvatsku: Privredna banka Zagreb, d.d. – IBAN: HR8823400091110174994

model plaćanja: 02 – poziv na broj: upisati pretplatnički broj

Uplate za inozemstvo: Privredna banka Zagreb, d.d. – IBAN: HR8823400091110174994 – SWIFT: PBZGHR2X

Sva prava pridržana. Nijedan se dio liturgijsko-pastoralnog lista Živo vrelo ne smije umnožavati, fotokopirati, reproducirati ni prenositi u bilo kakvu obliku (elektronski, mehanički i sl.) bez prethodne pisane suglasnosti glavnog i odgovornog urednika.

HRVATSKI INSTITUT ZA LITURGIJSKI PASTORAL
pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji